

Flor. Comt. Arion
Fost ministru,
in seara
de multă stima

Inv. A.12.381

GENERALUL C. N. HERJEU

General Herjey

DIN ÎNVĂȚĂMINTELE

RĂSBOIULUI DE ASTĂZI

[1]

42474

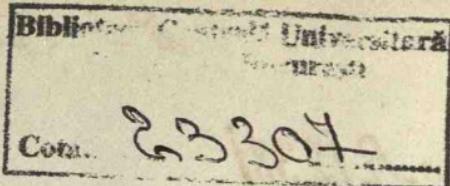

BUCUREȘTI

Atelierele grafice SOCEC & Comp., Societate anonimă

1915

CONTROL 1953

1956

B.C.U. Bucuresti

C42474

RC 33109

PROFESSOR

Publicat de Editura Științifică și Encyclopedică a Academiei Române

DUPĂ UN AN DE RĂSBOIU

DUPĂ UN AN DE RĂSBOIU

Cauza determinantă a lipsei de pregătire constată în acest răsboiu.

S'a încheiat de curând anul de când dăinuște cel mai mare răsboiu pe care istoria întregei omeniri îl cunoaște, răsboiu care întrece pe toate prin întinderea teritoriilor pe cari se desfășoară, prin lungimea fronturilor de acțiune, prin numărul țărilor beligerante, prin efectivele armatelor cari luptă, prin cheltuielile fără măsură pe cari le provoacă, prin starea armată a țărilor neutre, prin caracterul special, mareț și sălbatec al bătăliilor cari se dau pe pământ și sub pământ, în aer, pe mare și sub mare, prin mijloacele de luptă întrebuințate de armate, prin nerespectarea convențiunilor internaționale cari regulau le-

gile răsboiului, prin contribuțjunea tutelor forțelor materiale și însuflețite de cari popoarele învrăjbite dispun, prin concepțjunea legilor speciale ale răsboiului și prin caracterul bătălielor.

Nu știu când se va sfârși acest răsboiu, nici cât va trece până va veni un altul.

Răsboiul Mandciurian—care a început când veacul acesta avea abia patru ani și urmă să fie botezat *veacul păcei*—a durat aproape doui ani și a deschis seria răsboaielor cari de atunci se țin lanț.

Nici șase ani întregi nu trecuse dela sfârșitul acestui mare răsboiu dintre două rasse, și altul, între Italia și Turcia, și urmă; iar acesta nu se încheie decât ca să facă față altuia mult mai mare: răsboiul Popoarelor Balcanice.

Lumea credea că în sfârșit, după acest răsboiu, care a sleit o bună parte din puterile bătrânei Europe și i-a amărît zilele, va urmă o pace mai lungă și binefăcătoare.

Lumea s'a înșelat cum se înșelase și la începutul veacului, când blandul împărat Nicolae al Rusiei a chiamat popoarele să inaugureze

templul păcei. Pacea nu a ținut nici un an, rânele răsboaielor din Mandciuria și din Peninsula Balcanică nu erau încă închise, și vîrtejul răsboiului a cuprins din nou aproape toate popoarele și rascele globului. Europa întreagă e de un an sub arme și mai toate popoarele sale sunt prinse în mrejele răsboiului. Popoarele Asiei și Africei, chiemate la luptă, plătesc și ele tribut răsboiului. Până și America și Australia își trămit contingentele de luptători pe teatrele de răsboiu europene.

Dar pacea va veni. Mâne, sau poimâne, tunul nu va mai bate, armatele istovite își vor luă odihnă meritată; țările beligerante își vor face socoteala câștigului și pagubei și, învingătoare ori învinse, vor relua firul vieței pentru a-și coase cu el menirea în această lume de luptă și de muncă fără odihnă și fără sfârșit.

Vor avea ele timp de ajuns ca să refacă tot ce răsboiul a stricat, sau a mistuit? Pacea va fi destul de lungă ca să reconstituiască atâtea puteri pierdute, atâtea bogății risipite, atâtea izvoare de arte și de științe secate?

Dumnezeu numai poate cunoaște tainele vii-

torului. Omul nu le poate cunoaște; și, necunoscându-le, e dator să crute timpul și, înainte chiar de a veni ziua păcei, să se gândească la tot ce va trebui să facă de pe acum pentru a îndreptă și asigură viitorul.

Răsboiul de azi a surprins popoarele nepregătite de lupta mare. Unul singur a fost mai pregătit, poporul german¹⁾), dar și acela chiar a trebuit să constate, în cursul răsboiului, că pregătirea sa nu era desăvârșită; și acela, de sigur, nu ar fi îndrăznit să rupă pacea, dacă nu și-ar fi dat sama că potrivnicii săi erau mai puțin pregătiți.

Constatând starea de nepregătire pentru răsboiu a mai tutelor statelor europene, astăzi putem, fără multă greutate, să-i determinăm cauza. Trebuie numai să se înțeleagă ca aci nu mă ocup de țările cări au avut mijloace, dar nu au voit să le întrebuițeze pentru pregătirea lor de răsboiu, ci numai de acele cări au voit și s'au pregătit, dar nu au știut cum

¹⁾ Printr'o pregătire științifică Germania, după o muncă de 40 ani, a ajuns în adevăr la rezultate remarcabile. (Discursul Ministrului de Răsboiu rus în Dumă, Iulie 1915).

să se pregătească. Cele dintâi sunt vinovate, cele din urmă sunt nevinovate, căci neștiința nu poate fi trasă la răspundere; dar și unele și altele vor plăti scump greșala făcută cu știință sau fără știință.

Cauza determinantă a lipsei de pregătire pentru răsboiu, pe care o constatăm la atâtea state chiar dela începutul răsboiului, este una și aceiași: concepțiunea greșită a răsboiului. Această cauză încerc astăzi să o cercetez pentru a-i fixă câmpul și a atrage de cu vreme atențunea asupra ei și asupra urmărilor ce poate avea în viitor.

Dreptul Puterii.

Astăzi nimeni nu mai poate tăgădui că relațiunile dintre state se întemeează numai pe dreptul puterii, și că de acest drept ele se folosesc ca să-și găsească echilibrul statoric, care le trebuie, pentru a-și asigură o pace îndelungată, necesară desvoltării lor politice și sociale. La această convingere vrând-nevrând ajungem, nu numai privind în față prezentul, dar și cercetând istoria popoarelor.

Astăzi, ca și altă dată, popoarele sunt silite să se bată ca să dobândească o pace trainică; iar după ce o vor dobândi, tot prin ajutorul puterii vor trebui să o întrețină, căci pentru popoare ca și pentru indivizi pacea nu poate să rezulte din atonia și inerția puterilor, ci din mișcarea voinei materiale și morale fără răgaz.

Pacea sprijinită pe inerția puterilor e în adevăr mai mult ca trainică, e vecinică, dar ea se numește *moarte*. Cea sprijinită pe mișcarea puterilor e numai trainică, dar se numește viață. Prin răsboiu se dobândește pacea; prin pregătire neîncetată de răsboiu să păstrează pacea.

Viața e sinonimă cu acțiunea. A trăi însemnează a luptă, a rezistă, a învinge. Acțiunea nu trebuie să înceteze de cât atunci când viața să stins. Un popor, ca să poată trăi liber, trebuie să lupte necurmat; dar lupta dintre popoare, cu năzuințele lor crescânde și cu interesele neconitenit opuse, este atât de grea încât pentru a învinge, sau, cel puțin, pentru a nu fi învinse, ele trebuie să-și desfășoare toate puterile intelectuale, morale și

fizice. Vai de cei ale căror puteri sunt istovite sau atrofiate.

Pentru a luptă popoarele trebuie să pună în mișcare toată puterea lor, și expresiunea acestei puteri este armata; prin ea își manifestă ele puterea de viață și de luptă pentru viață. Cultura, știința, industria germană sunt cunoscute și stimate în lumea întreagă; însă pentru lumea întreagă Germania e prototipul puterii armate. Civilizațiunea, artele, literatura franceză sunt focare cari luminează lumea întreagă, dar numai prin armată Franța își pregătește o nouă soartă, care o va impune respectului și admirăriunii popoarelor și-i va redă menirea ce merită să aibă.

Orice țară, mare sau mică, a căutat să se manțină în situațiunea, la care a ajuns prin puterea ei de acțiune, tot prin aceeași putere. Anglia a ajuns să stăpânească mările și oceanele printr'o formidabilă putere maritimă. Pentru a păstră această stăpânire ea și-a condensat toată puterea militară în marină, pe care patriotii și oamenii de stat englezi nu o găseau niciodată destul de tare pentru a le garantă și în viitor stăpânirea; și astăzi, când,

în adevăr, un nou popor voește a-i dispută domnia mărilor prin mijloace de luptă necunoscute și nebănuite de ea, Anglia își cântărește puterile maritime și, de sigur, le va împătră pentru a nu pierde de veci situațiunea ce să a creat prin atâta trudă și cu atâtea sacrificii.

O țară, care să a perdut situațiunea politică, sau libertățile, a căutat totdeauna să le redobândească numai prin mijlocul puterii. Reorganizarea armatei prusiene după campania dezastroasă din 1805, reorganizarea armatei franceze după nenorocitul răsboiu din 1870—71, reorganizarea micei armate sârbe după înfrângerile suferite în 1885, sunt pildele cele mai convingătoare că până astăzi nu s'a găsit încă alt mijloc, prin care să se ridice un popor din prăpastia în care a căzut, de căt puterea armată.

Cât de departe am privi înapoi, vom vedea totdeauna că după fiecare victorie politică, dobândită prin puterea armată, urmează o propășire trainică, pe când după o înfrângere politică urmează fatal o cădere economică și socială; și vom mai vedea că ruina puterii

armate a unui stat a adus fără greș ruina politică a statului. Aceste fenomene le-am găsit repetându-se și în istoria noastră și în istoria tutelor popoarelor. Drept aceea se cade a aminti cuvintele înțelepte ale d-lui Tittoni «o politică bună se razămă numai pe o armată bună», și ale ilustrului mareșal Moltke «cartușele sunt și vor fi totdeauna cele mai sigure valori pentru finanțele unui stat».

Concluziunea firească la care ajungem e că *nimic nu poate garanta mai mult pacea și binefacerile ei ca o armată puternică și bine organizată.*

Concepțiunea răsboiului de astăzi.

Doctrina Germană. Doctrina Franceză.

In însemnatul studiu «Vom Kriege», Clausewitz zice că «orice răsboiu este expresiunea unei Epoci și a unei Societăți». Si aşa este.

Privind evoluțiunile prin cari a trecut răsboiul, putem să le reducem la patru forme:

Răsboiul teologic, inform, barbar, reprezentat prin hordele călăuzite de ficțiuni hieratice, cari merg fără rânduială și fără organizare,

isbesc la întâmplare, trăesc, luptă, mor, împinse de o singură idee morală: credința. Răsboiul teologic trăește sute și mii de ani și reprezintă începutul culturii omenești.

Răsboiul metafizic urmează celui teologic și strălucește câtva timp la Greci și la Romani, dar face loc mișcării retrograde din evul mediu, în care timp forma teologică își reia locul cu feudalitatea. Renașterea — aurora cugetării omenești — alungă pentru totdeauna forma teologică și face să reînvie clasicismul greco-roman. Atunci răsboiul metafizic e hrănит de conceptele dogmatice ale lui Mauriciu de Nassau, ale lui Gustav Adolf, ale lui Mauriciu de Saxa, și e ridicat sus de geniul militar al lui Frederic cel Mare. La sfârșitul veacului al 18-lea metafizica e stăpână pe arta militară: se dă formelor tactice virtuți speciale, se creează ficțiuni cărora se atribue caracterele realității.

Răsboiul pozitiv ieă locul răsboiului metafizic, pe care Napoleon cu o lovitură de picior îl culcă la pământ cu toată schela lui de forme și de ficțiuni. După o artă ideologă, el face o artă pozitivă, dar nu încă o știință, căci nici

desvoltarea politică, nici desvoltarea științifică a națiunii nu îngăduiau. După Napoleon arta răsboiului lâncezește, căci generalii săi au știut să-l asculte, nu să-l și înțeleagă. Franțezi moștenesc arta lui, dar nu o urmează.

Răsboiul științific, derivă din precedentul și e datorit geniului prusian, căci arta lui Napoleon, care nu putuse face discipoli în Franța, se cultivă în Prusia, unde se rădică la înălțimea unei școale—Școala Napoleoniană. Prusienii sunt cei dintâi cari înțeleg că totul trebuie să progreseze neîncetat, și că arta răsboiului trebuie să meargă dimpreună cu științele, pe cari se razămă și cu omul, care o practică. Pentru ei armata e proprietatea, e bunul națiunii, și națiunea a devenit armata; pentru ei conflictele între națiuni nu se pot rezolvi de cât prin acțiunea masselor armate, și cu concursul științei și tutulor puterilor statului. Massa armată, organizată cu răbdare și cu metodă, instruită cu pricepere și cu sâргuință și condusă de știință, va fi călăuza civilizațiunii militare și triumfului rasselor. Massa și știința constituiesc temelia răsboiului științific.

Când, după răsboiul din 1870—71, s'a văzut

cât de mult au greșit cei cari au nesocotit arta răsboiului practicată de Napoleon, și cât de înțelepți au fost Prusienii cari o au adaptat și îmbunătățit, o transformare radicală s'a produs în arta răsboiului nu numai în Franța dar și în celelalte țări continentale și chiar transoceanice¹⁾.

Pentru a ne da seama mai bine de natura răsboiului de astăzi, e bine să-i cunoaștem geneza și apoi să-i cercetăm doctrina, aşa cum a fost așezată în Prusia și cum e urmată astăzi de Statul-Major al armatei germane.

Când Franța revoluționară s'a văzut strânsă cu ușa de puterile europenești monarhice coalițate înpotriva ei, un singur mijloc ii rămăsese ca să-și poată apără dreptul și pământul: rădicarea masselor (la levée en masse). Aceasta i-a pus la îndemână mijloace de răsboiu uimitoare, pe cari le-a întrebuințat la început pentru apărare, iar mai la urmă le-a aruncat peste hotare.

Până la revoluția franceză, veacul al 18-lea ne înfățișează epoca de desăvârșită decădere

¹⁾ A se vedea: Școala Comandamentului Armatei (pag. 200—204) de G-ral Hărjeu.

militară și socială. Când soarta sa eră în joc, poporul își încrucișă brațele și lăsă armata să se bată după un simplu semn al domitorului, sau după bunul plac al diplomaților. Dar atunci răsboiul eră un joc prudent, întemeiat pe șicană mai mult de cât pe acțiune, un fel de manevră cu cartușe de răsboiu în care se căută a se ocroti cât mai mult viețele soldaților și a se aduce cât mai puține pagube orășanilor și sătenilor. Armata constituеște un fel de stat în stat; ea face tot ce știe ca să păsuească populațiunile pe unde operează, chiar și pe cale vrăjmașe, de teama represaliilor în caz de neisbândă.

Revoluționea franceză dă jos această practică a răsboiului. Ea pune în mișcare toate energiile țării, și, cu cântecul răsboinic al căpitanului de Geniu Rouget de l'Isle, ridică și aruncă la hotare massele de luptători. Dar aceste masse sunt atinse de imperfecțiunea tehnică. Bonaparte vine și le transformă în unelte de răsboiu desăvârșită, dându-le pregătirea tehnică și mijloacele de a se mișca și trăi.

Victoriile armatelor revoluționare și ale lui

Bonaparte se dătoresc mobilității lor. Ele sunt mobile fiindcă s'au lepădat de magazinele și de convoiurile cari le legau picioarele, s'au considerat oricând la ele acasă și s'au învățat să trăiască în sarcina populațiunii unde se găsesc, pe care nu trebuie să o mai păsească, cum o păsueau armatele dinaintea lor.

Sistemul rechizitiilor datează din 1792; el e brutal, se întemeiază pe frica pedepselor și apasă tare asupra populațiunii, căci nu are altă limită decât secarea mijloacelor de traiu și destrugerea vieței pe unde armatele trec. Sistemul magazinelor și al transporturilor, cari aduc armatei din țară tot ce-i trebuie ca să ducă răsboiul, e mai omenos; dar umanitarismul nu perfecționoază răsboiul, ci-l încătușează și nici nu e nepărtinitor, căci cu cât cruță mai mult populațiunea vrăjmașă cu atât apasă mai greu asupra țării sale.

Introducerea noului factor al răsboiului—massa—care-l intensifică și-i schimbă metodele de execuție, schimbă în același timp și personalitatea beligeranților. Până atunci beligeranții erau domnitorii, sau miniștrii lor. Răsboaiele se nășteau între domnitori, cum se

42474

nasc astăzi procesele între proprietarii vecini pentru o ceartă de hotar. Se băteau între ei, dar fiecare se fereă de a vătămă petecul de pământ obiect al litigiului. Dela revoluțiunea franceză încoace, cel care conduce răsboiul nu mai e domnitorul, sau generalul investit cu comandamentul, ci massa anonimă din care s'a ridicat massa armată. Massa armată e o parte din massa anonimă—din națiune, care o constituie, o întreține și o ține neconținut în acțiune. Pentru ca acțiunea să înceteze, adică pentru ca răsboiul să se sfârșească, trebuie secate toate mijloacele de cari națiunea se folosește pentru a întreține răsboiul. Eacă marea principiu, dedus din întrebuițarea masselor, care constituie astăzi doctrina statului-major german. Germanii pretind că acest principiu nu e altul de cât cel inaugurat de revoluțiunea franceză și desăvârșit de Napoleon.

Adevărul este că dela Bonaparte încoace răsboiul se apropiie de forma sa absolută; el să a dat treptat seama de posibilitățile noui ale acțiunii și să a asociat toate mijloacele și toate energiile națiunii.

Prusienii au întrebuițat mai întâi răsboiul

absolut—înversunat, sub forma de răsboiu defensiv și apoi sub forma ofensivă.

La începutul anului 1813, guvernul prusian promulgă legea Landsturm-ului. Din însăși etimologia cuvântului se vede ce a fost la începutul veacului al 19-a această lege. La originea sa, landsturmul¹⁾ nu este o ridicare de masse, cum o înțelegem astăzi, adică o oștire de gloate (armata de miliții), ci mulțimea anarchică, neîncadrată și necomandată, armata, întocmai ca hordele vandeene, cu coase, topoare, bâte, sulițe, care duceau cu ea spaimă și teroarea în orașele și satele pe unde trecea. Codul de răsboiu al acestor horde era:

«Orice cetățean e ținut să se opună *năvălitorului* cu toate armele pe cari le găsește la îndămână, și să-i facă rău prin toate mijloacele disponibile;

«Landsturmul nu va avea uniformă, pentru a nu fi recunoscut;

«Munițiunea puștilor, în lipsa de gloanțe,

¹⁾ Landsturm [land=țara și sturm=vijelie, furtună, tempestă, năvală].

va fi înlocuită prin orice alicegală de plumb, sau fer;

«Spionarea e o datorie;

«Guvernatorii provinciilor noastre vor putea impune locuitorilor să părăsească anumite regiuni, și le vor aduce într'o stare care să nu mai îngăduie inamicului ocuparea lor, lipsindu-i de cel mai mic mijloc de traiu;

«E oprit, sub pedeapsa de moarte, de a prestă jurământ inamicului»¹⁾.

Această lege, făcută pentru apărarea teritoriului, Prusia o aplică și în 1814 și 1815, când armatele sale iau ofensiva: «Landsturmul e convocat. Legea care-l guvernează de la 1813 nu e abrogată. Toate mijloacele sunt declarate bune de lege; și cele mai drastice sunt cele mai bune. Această lege promulgată de un rege al Prusiei, noi o aplicăm». E adevărat că atunci nu s'au constituit regimenter de landsturm, dar massa a fost vărsată în regimenterile de landwehr, cărora le-a dat cu prisosință ca-

¹⁾ Les usages de la Guerre et la Doctrine de l'Etat-major Allemand, par Charles Andler, professeur à la Sorbonne, Paris.

racterul specific dedus din legea din 1813. Deci, după doctrina germană, în ofensivă ca și în defensivă scopul îngăduia mijloacele; și această doctrină ei au urmat-o în tot cursul veacului al 19-lea și o urmează și astăzi, fără înconjur și fără să-și pună sub obroc faptele. La o conferință, care a avut loc nu mult înaintea răsboiului actual, puterile contractante vroind să mărească drepturile cetățenilor dintr-o țară, care ar fi obligată a se apără înpotrivă unei agresiuni, delegatul Germaniei a protestat că se acordau prea multe drepturi defensivei prin răstrângerea drepturilor ofensivei¹⁾; și această protestare a fost iarăși apărarea doctrinei germane.

Eacă justificarea acestei doctrine:

1º. Răsboaiele nu mai sunt nici ale prinților, nici ale bisericei, ci ale națiunii. Ele se numesc astăzi răsboaie naționale și se fac cu mijloacele, personal și material, pe cari națiunea beligerantă le-l pune la dispoziție prin legi speciale, budget, recrutare, chiemări și rechizițiuni. În răsboaiele naționale de astăzi

¹⁾ Les usages de la Guerre et la doctrine de l'Etat-Major Allemand.

există o solidaritate strânsă și complectă între stat și cetățeni, între guvern și populațiune. Când un popor chiamă sub arme mai mult de 10% din populațiunea țării; când tot atâtia sunt chemați la lucru în ateliere, fabrice, depozite și stabilimente sanitare, la paza, întreținerea și exploatarea căilor de comunicațiune, putem cu drept cuvânt zice că poporul întreg ieă parte la răsboiu, căci puterea combativă a armatei atârnă de puterea de producție și de muncă a populațiunei din țară, care e în stare a produce și a munci. Pentru a nimici puterea combativă a unei armate trebuie a-i secă izvoarele cari-i hrănesc energia; deci, pentru cine își propune să reducă voința unei națiuni întregi sub arme, nu trebuie să mai existe astăzi un drept al ginților.

2º. Răsboiul în sine este cea mai grozavă tragedie, pe care trebuințele ineluctabile o impun unui popor și unei țări, și, dacă violența poate scurtă răsboiul, umanitatea nu poate de cât să câștige din această violență.

Dar actele de violență sunt acte barbare, și un popor civilizat nu ar trebui să facă de cât răsboaie umanitare, răsboaie civilizate.

Mai întâi, răsboiul nu e nici uman, nici barbar, căci legile lui sunt opuse legilor umanității. Răsboiu civilizat, iar nu poate fi, căci civilizația este un echilibru între drepturi și datorii, stabilit ca fundament al organizațiunii sociale interioare a națiunilor și garantat prin legi și instituțiuni; și tocmai acest echilibru trebuie destrus de răsboiu.

3º. Juriștii și convențiunile internaționale au căutat să impună restricțiuni răsboiului pentru a limita neajunsurile populațiunii civile, sau pentru a garanta anumite interese ale statelor beligerante sau neutrale.

Doctrina germană nu contestă că un guvern poate să admită un drept al ginților, și Guvernul German a semnat adesea convențiuni și declarațiuni, care impun anumite restricțiuni întrebuințării mijloacelor de răsboiu în rezolvarea conflictelor dintre state cu mâna armată; dar conducătorii armatei pot ei să-și lege dreptul de inițiativă și de mișcare tocmai atunci când interesele armatei, pe care o conduc în răsboiu, trebuie să fie singura lor lege? Nu, răspunde doctrina germană, căci din momentul ce guvernul chiamă armata

pentru apărarea cauzei sale, el singur nu mai crede în dreptul ginților. Teoria «bucătii de hârtie» nu a fost un gest de mânie din partea d-lui Bethmann-Holweg, ci un strigăt al vechii doctrine conservatoare prusiene, rămasă neatinsă în sufletul armatei germane. Bismark nu zicea oare că «convențiunile internaționale nu trebuesc măsurate cu cotul justiției», ceeace e o traducere liberă a replicei făcută de Napoleon unui diplomat: «neutralitatea? da, e foarte bună..... în timp de pace». Da; căci singurul sprijin al tractatelor este forța, și când forțele se pun în mișcare, tractatele cad la pământ.

Când un guvern german declară răsboiul, el crede că are forța în sprijinul său, aceeași forță care a creat tractatele când a trebuit și care le rupe când găsește că-i stânjânește acțiunea. Dacă forța militară e suverană, îndată ce începe răsboiul ea nu mai poate observa nici convențiunile din tractate, nici un pretins *cod al răsboiului*. Ea urmează legile ce singură să impună și singură le sancționează, și nu îngăduie nici tutela diplomaților, nici controlul juriștilor. Un comandant militar nu trebuie să

recunoască de cât *necesațile militare*. Ori, necezațile militare sunt justificate prin scopul ce urmărește: dobândirea victoriei hotărîtoare în cel mai scurt timp. «Singura umanitate adevărată, spun ofițerii Statului-Major german, consistă adesea în întrebuițarea, fără păsuire, a asprimelor răsboiului»; și ca urmare a acestui principiu: orice mijloc, fără de care scopul răsboiului nu poate fi atins, trebuie întrebuițat. Această formulă, trasă din doctrina militară, justifică multe din procedările armatei germane întrebuițate în răsboiul de astăzi, pe cari morala și civilizațiunea noastră le condamnă și le înfierează.

Cum vedem, răsboiul pozitiv, inaugurat de revoluția franceză și desăvârșit de Napoleon, a fost transformat de Germani în răsboiu absolut. Machiavelli susțineă că «orice răsboiu necesar e și drept». Doctrina germană, plecând dela acest principiu, susține că «orice răsboiu necesar, fiind și drept, trebuie să fie absolut», adică trebuie făcut cu toate mijloacele pe cari i le pun la dispoziție știința și industria și cu toată asprimea măsurilor impuse de o singură idee domnitoare: umanitatea,

care cere ca răsboiul să se termine în cel mai scurt timp. Această doctrină e sintetizată de următoarea declarație a mareșalului von Hindenburg:

«Țara (Polonia) suferă. Lodz e flămânzit. Această stare e de plâns, și totuși aşă e bine să fie. Răsboiul nu se poate face cu sentimentalitate. Cu cât conducerea răsboiului este mai nemiloasă, cu atât e mai omenoasă de fapt, căci ea va apropiă mai răpede termenul răsboiului. Răsboiul, care aduce pacea mai răpede, este cel mai uman».

Acestei doctrine, pe care Germanii o practică în numele umanității, Francezii opun doctrina lor, mai blândă, mai omenoasă, pe care o susțin atât în numele umanității cât și al civilizațiunii. De sigur că principiele doctrinei franceză se împacă mai mult cu morala creștină și cu principiele filozofice mărturisite de civilizația veacului în care trăim, dar acțiunea va putea să totdeauna în acord cu filozofia și cu învățările blândului Isus?

Răspunsul ni-l dă astăzi d-l Charles Andler, în lucrarea sa de mai multe ori citată aci:
 «... Dar acțiunea poate veni împotriva filozo-

fiei. Acțiunea noastră va trebui să învețe pe Germani să gândească corect.

«Va trebui să arătăm capilor și soldaților germani, prin represiuni apropiate că o «lege a landsturmului» făcută pentru o oră de apărare desnădăjduită, nu mai poate fi aplicată când acest landsturm nu mai e decât cea din urmă chiemare a unei armate organizată, pe care ei o aruncă peste cel mai inofensiv dintre popoarele neutre.

«Va trebui să arătăm comandamentului că umanitatea nu e apanajul capilor armatei germane. Va trebui să destrugem acest sofism care stabilește, între civilizațiune și umanitate, o antinomie subtilă: civilizațiunea bună pentru popoarele inferioare și năvălite; iar umanitatea privilegiul năvăitorilor, liberi, în fantasia lor feodală, de a generaliză atrocitatea sau de a acordă îndurarea. Dacă civilizația este, moral, un echilibru de drepturi și de datorii; dacă ea este, social, o armonie complexă de libertăți concrete, răsboiul de azi trebuie să fie, și moral și social, civilizator. El nu-și atinge ținta de cât dacă asigură acestui echilibru moral și social un sprijin de o rezistență, pe care să

nu o mai clatine nici un arbitru, și când nu se vor mai găsi generali germani cari să mai vorbească de *fraza goală a unui răsboiu civilizat*.

«Acest răsboiu, pe care vroim să-l facem până la sfârșit cu o *justiție integră*, nu prin justiție va dobândi aprobarea intelectualilor germani. Va avea totuș sufragiele lor când va fi victorios. Acești intelectuali au cultul isbândeи. Un istoric, foarte evlavios, Wuttke, a putut să scrie în 1867: «dreptul istoric se sprijine pe forță». Un hegelian din aceeași epocă, adaogă: «rezultatul unui răsboiu e totdeauna drept, e o adevărată judecată a lui Dumnezeu». Noi nu gândim la fel, chiar când atingem victoria, căci știm cât de subredă e civilizația și câte cauze, al căror drept istoric etern ar trebui proclamat, au fost sfărâmate prin răsboiu. Cauza pe care o apărăm ar fi rămas în veci a noastră chiar dacă ar fi fost răpusă. Dar, nu vom mai uită să punem în serviciul justiției forțe cari nu vor mai îngădui nici pe cei mai tari să o atingă».

Oricare ar fi părera filozofilor și profesorilor dela Sorbona, credința mea este că concepțiunea germană asupra răsboiului se apropie

mai mult de realitatea faptelor decât cea franceză, cu condițiune numai ca această concepție să fie curățită de tot ce o face neomenoasă și barbară, și să renunțe la cruzimele și devastările inutile, cari aruncă o pată în veci nestearsă și asupra civilizației veacului al 20-lea și asupra culturii poporului german, și asupra umanității în numele cării ea e susținută.

Puterea unei armate stă azi în numărul ei.

O armată, ca să fie tare, trebuie să fie numeroasă, bine organizată și bine pregătită de răsboiu.

Prusia a avut totdeauna o mare stimă pentru puterea numărului, pe care a știut să îl realizeze printr'o recrutare și printr'o organizare specială; această stimă a trecut-o apoi Germaniei-unite. Francezii, în cursul veacului al 19-lea, ne putând realiza puterea numărului, s-au încercat să înlătărească printr'o organizare superioară și printr'un armament superior organizării și armamentului armatei germane; și dela 1900 înceace oamenii de stat, militarii și scriitori militari au căutat necontenit să

găsească organizarea și armamentul care să asigure armatei talismanul victoriei. Neputând găsi superioritatea în cantitate, ei o caută în calitate.

Generalul Kessler a propus în 1909 «o puternică armată de cadre» în care contingentul anual să se încorporeze într'un cadru permanent, mai numeros de cât contingentul, compus numai din gradați și reangajați și voluntari angajați pentru un termen redus. Când am cunoscut această propunere, m'am întrebat: în lupta aceasta dintre două mari națiuni, din care una are mijloace materiale mai numeroase de cât cealaltă și voința neclintită de a se folosi de ele, cine va învinge mai ușor: națiunea care va căută, prin număr și calitate să-și păstreze superioritatea câști-gată, sau națiunea care va căută să redobândească echilibrul perdut și apoi să dobândească superioritatea numai prin calitate? Nimici nu se poate îndoia de răspunsul ce mi-am dat.

In 1870, puterile germane, toate la un loc, nu dispuneau de cât de 370.000 trupe active contra a 400.000, pe cari Franța le întreținea, dar din cari ea imobilizase 60.000 în

Algeria, în garnizoane și în cetăți. 370.000 Germani contra 340.000 Francezi, soldați cu șevroane pe mânică, formați în școala răsboiului pe câmpurile de luptă din Algeria, Crimea, Italia și Mexic, diferența nu e mare și echilibrul între partide pare asigurat. Dar Germanii întorc un șurub, nu necunoscut, dar nefolosit de Francezi; ei mobilizează rezervele și astfel pot din prima zi să opună, armatei franceze de 340.000 de oameni, o armată de 518.000 luptători, după ce lăsase cu măsură largă tot ce trebuia servicielor și garnizoanelor din țară; și această armată, compusă în mare parte din rezerve, a putut răpi victoria unor trupe de soldați îmbătrâniți sub steag.

Lecțiunea cam costisitoare din 1870, se vede că nu a convins în deajuns organele responsabili de din Franța, căci, nu mult înaintea răsboiului de azi, în parlament și în presă, se simțea încă nevoia de a se demonstra necesitatea numărului, care dăduse altădată atâtea victorii vulturilor francezi.

Superioritatea numerică pe teatru de operațiuni, superioritatea numerică pe câmpul tactic, eacă ce a urmărit Napoleon și a căutat

să realizeze, de câte ori mijloacele l-au îngăduit, în întreaga lui carieră militară. Dar căzând imperiul, s'a perdit și secretul victoriilor dobândite de el și de revoluțiune, și, în locul noțiunii numărului, apare noțiunea limitată a calității.

În 1824, națiunea armată face loc micii armate permanente — armata națională desigur — recrutată prin angajamente și reangajamente, dar tot atât de depărtată de țară cum fusese odinioară și armatele regale. Teoria numărului e suprimată și înlocuită prin teoria calității, produsul concepțiunii veacului al 19-lea în Franța. Armata din 1832 eșită din această concepție a fost un admirabil instrument de cuceriri coloniale; ea a devenit armata imperiului al 2-lea, armata expedițiilor din Crimea, Italia, China și Mexic, dar nu a putut fi armata unui mare răsboiu. Napoleon a înțeles aceasta, dar era prea târziu când a dat mâna liberă mareșalului Niel ca să transforme armata de expediții în armată de mari operațiuni; și răsboiul din 1870 a găsit-o netransformată.

S'a susținut că înfrângerile din 1870 se da-

toresc inferiorității comandamentului. Neapărat că nu se poate compensa calitatea comandamentului prin calitatea trupelor: răsboiul din Mandciuria e o probă destul de recentă. Dar nu e mai puțin adevărat că superioritatea numerică poate compensa, cu o măsură oarecare, inferioritatea comandamentului; și azi, mai cu seamă, când valoarea comandamentului e un factor aleatoriu, prudența cere ca, necunoscând deajuns valoarea reală a acestuia, să mărim sorții victoriei prin superioritatea numărului.

Într-o luptă, în care se poate jucă existența țării, voim să eșim victorioși; și pentru a fi victorioși trebuie să avem superioritatea numărului, căci niciodată nu trebuie să ne bazuim pe calitatea trupelor pentru a compensa inferioritatea numerică. Numărul e un factor strategic pe teatrul de operațiuni și un factor tactic pe câmpul tactic¹⁾.

Astfel s'a judecat însemnatatea factorului numeric în parlamentul francez, în anii 1912

¹⁾ A se vedea importantul studiu al maiorului G. Cognet: «Le problème des Réserves». Paris, 1914.

și 1913; dar și de această dată, ca în 1870, răsboiul a surprins Franța în plină pregătire militară, pentrucă valoarea numerică acolo a fost prea mult discutată. Organizarea armatei de rezervă și pregătirea militară a tinere-tului, rezervoriu nesecat al armatei în răsboiu, nu au fost decretate decât în Octombrie 1913, când abia s'au constituit organele de comandament superioare (inspecțiunile permanente ale formațiunilor de rezervă), fără nici un sămbure permanent pentru corpurile de trupă de rezervă. Geniul francez însă a știut să compenseze timpul pierdut printr'o grabnică organizare a formațiunilor de rezervă, cărora, într'un scurt timp, le-a dat o consistență și o pregătire tehnică, de valoare aproape egală cu a formațiunilor active.

Dacă Francezii s'au găsit în întârziere cu pregătirea numerică a armatei lor, e că nu și-au dat probabil seama nici de valoarea numerică a armatei germane, căci până la sfârșitul anului 1913, cercurile oficiale din Franța nu socoteau decât 23—25 divizii de rezervă germane, pe când numărul lor cel adevărat a fost cel puțin de două ori mai mare chiar

dela începutul ostilităților. Aceasta le-a permis să verse, spre granița de Est a Franței și în Belgia neutră, 34 corpuri de armată în primele zile cari au urmat declarării răsboiului, și peste 6 corpuri de armată pe teatrul oriental de războiu, afară de garnizoanele cetăților și porturilor de pe fruntarii și litoral. Franța a trebuit să facă sforțări extraordinaire, dar demne de un mare popor și de o mare națiune, ca să improvizeze noi unități pentru a opune numărului numărul, și a re stabili cumpăna puterilor între armatele beligerante. Prin aceasta s'a îndeplinit pentru a doa oară profeția lui Guibert (1773), unul dintre propoveduitorii valoarei numărului: «numai un popor care luptă pentru neatârnare poate crea numărul».

Ca armata franceză în 1914 era și armata noastră în 1912, adică se găsea la începutul organizării puterii sale numerice. Prima grija a celui care avea răspunderea pregătirei armatei pentru evenimentele cari o așteaptau, a fost să stabilească un program de lucru și să înhine toată munca și energia lui realizării acestui program. Cu concursul guver-

nului, care i-a acordat fondurile necesare, și ajutat de munca luminată și nedrămuită a marilor organe ale armatei, el a putut realiza numărul, care ne lipsea și ridică efectivul armatei de campanie dela 350.000 la 480.000 de oameni. A căutat să ajungă acolo fiindcă își dedea sema de marea însemnatate ce are în răsboiu prestigiul numărului, care impus adversarului devine un mijloc strategic și tactic de mare valoare. Și, ajungând să realizeze valoarea numerică, a stăruit să mobilizeze, când ziua a sosit, întreaga armată a țării. Și întreagă s'a mobilizat, și bine s'a făcut.

Totuși, s'au găsit unii cari, nedându-și sama nici de cauză, nici de efect, au adus critici mobilizării integrale a armatei, spunând că ea nu era pregătită pentru o asemenea sfârșire. Acelora le voiu răspunde că asemenea afirmațiuni trebuesc mai întâi probate și apoi formulate. Acelora le voiu mai răspunde că niciodată pedicele mici nu trebuie să opreasă pe un popor de a-și îndeplini scopul ce urmărește. De sigur că, teoreticește, nici o armată nu e desăvârșit gata în clipa intrării ei

în răsboiu, oricât de pregătită ar fi. Armata franceză nu era, nici ea, pregătită pentru marea sforțare ce a făcut acum un an; rezervele ei erau mai puțin organizate de cât ale noastre, cari aveau cel puțin un mic sămbure activ, și totuși factorii răspunzători dându-și seamă, de și târziu, de prestigiul numărului, au făcut tot ce omenește a fost cu putință ca să opună puterea numărului masselor aduse de Germani la granițele țării. Prin această sforțare uriașă soarta Franței a fost până astăzi asigurată.

Și fiindcă ca întâmplător am atins organizarea rezervelor armatei noastre, nu voi trece înainte fără să amintesc că dela 1912 încocace să a adus însemnate îmbunătățiri organizării lor, dar necomplete. Organizarea formațiunilor de rezervă, precum și organizarea armatei de miliiii trebuie asigurate printr'o lege organică, care să prevadă constituirea corpurilor de trupă, gruparea lor în unități tactice, încadrarea și instruirea lor. Vieata lor din timp de pace trebuie să fie asigurată printr'o asemenea lege și asigurată prin bugetul anual al armatei. Făcând astfel, vom

scăpă de toate neajunsurile ce întâmpină la mobilizare formațiunile create prin ordinea de bătaie, și vom ajunge să rădicăm lesne efectivul armatei de răsboiu la maximul lui, care poate fi fără greutate de 10% din numărul populației țărei, adică de 800.000 oameni.

Dar, ceeace a făcut Franța în 1914 și România în 1913, nu a putut face mai nici una din puterile beligerante de astăzi, fiindcă le-a lipsit mijloacele materiale și personalul pregătit.

Insemnatatea valoarei numărului ne mai putând fi de nimeni nesocotită, după evenimentele răsboinice ce s-au desfășurat în curs de un an, credința mea este că toate țările vor luă măsuri ca să-l realizeze prin toate mijloacele de cari vor dispune.

Influența numărului asupra conducerii răsboiului.

1º. Intinderea fronturilor de operațuni.

Marile masse armate, pe cari țările beligerante și le opun, au contribuit mult la în-

tinderea fronturilor strategice. Dar, nici de această modificare în concepțunea răsboiului, armatele beligerante nu s'au dat toate seama. Și eacă cari ar fi fost după mine urmările, dacă în cercurile competente franceze s'ar fi judecat drept întinderea frontului de desfășurare strategică a armatei germane în cazul unui răsboiu ofensiv.

La 31 Iulie 1870, corpul al 7-lea de armată german era la Trèves, formând aripa dreaptă a armatei de operațiuni, iar divizia badeză care-i formă extrema stângă era la Karlsruhe; frontul de desfășurare al armatei germane era deci de 150 km. Deci pentru o armată de 450—500 mii un front inițial de 150 km., sau 3 oameni pe m. c. La 4 August, când operațiunile tactice încep, acest front era de 125 km., ceeace dă 4 oameni pe m. c.

La începutul lui Iunie 1904, e vorba de răsboiul russo-japonez, frontul armatei japoneze, al cărui efectiv nu trecea de 400.000 oameni, era de 240 km. cuprins între golful Liao-Tung și rîul Tai-tze. Acum front la sfârșitul lui Iulie s'a redus la 120 km.

Cum vedem fronturile strategice au nevoie

de spațiu ca să nu se congestioneze mișcările. Ori, în 1914 efectivul armatei germane, care avea să însgebeze operațiunile unei campanii în Franța, trebuia socotit cel puțin de trei ori mai mare ca în 1870; deci întinderea frontului de dăsfășurare strategică, adică de invaziune, din 1870 nu mai era în raport cu efectivul triplata al armatei din 1914. De altfel această incompatibilitate dintre front și efectiv fusese discutată dinainte de criticii și scriitorii militari din Franța și chiar din tainica Germanie. Criticul militar al ziarului «*la France Militaire*» punea astfel chestiunea în 1910:

«Cei 500.000 oameni aruncați în 1870 de Prusia pe fruntaria noastră au înecat-o pe toată întinderea ei. Ori, fruntaria de azi e mai strâmtă decât cea de atunci, iar efectivele s'au întreit. De data aceasta 1.500.000 oameni vor trece Rhinul în primele zece zile ale mobilizării. Această cifră tinde să crească în fiecare an, și se poate admite că de un an sau doi a crescut simțitor, pentru că, cei convinși de urmările primei ciocniri și de înrâurirea numărului, par deciși să arunce în întâia linie,

dimpreună cu corpurile active, un număr poate egal de corpuri de rezervă.

«Pentru acest cuvânt, dacă în această oră un răsboiu ar îsbucnî între Franța și Germania, Belgia va fi de îndată siluită. Aceasta e convingerea celor cari urmăresc evoluțiunea ideelor și instituțiunilor militare în Germania. Sub o formă, sau sub alta, toți scriitorii de dincolo de Rhin, cari discută ipoteza unui conflict franco-german, propun, sau presupun, siluirea Belgiei, și *aceasta pentru că se consideră ca o necesitate strategică ineluctabilă de a întinde dealungul Luxemburgului, și până în Belgia, câmpul de bătaie Loreno-Alsacian*».

Aceasta însemnează legătura dintre efective și frontul de operațiuni strategice. Un front, care convenia unei armate de 500.000 acum 40 ani, nu mai convine astăzi unei armate de trei ori mai mare. Sunt incompatibilități materiale cari nu pot fi înlăturate și, dacă ele sunt cunoscute de cei în drept, de sigur că se ieau măsuri: de unii ca să satisfacă o nevoie strategică neînlăturată, de alții ca să împedice satisfacerea ei. Franța trebuiă să știe că Germania nu va garantă neutralitatea

Belgiei decât în timp de pace, că ea nu va ține seamă de nici o pedică diplomatică care va sta în drumul planului ei strategic, și, ca atare, trebuiă să-și garanteze fruntaria de Nord printr'o puternică organizare defensivă, ca cea dată fruntariei de Est și N-E. și să-și întindă spre Nord frontul strategic.

Nu a făcut aceasta pentru că s'a încrezut în puterea tractatelor și nu și-a dat sama de necesitățile ineluctabile ale răsboiului. Franța a fost victimă doctrinei germane asupra răsboiului. Norocul i-a fost că factori străini și neașteptați i-au venit în ajutor și au cumpănat la timp o greșală inițială aşă de mare, încât nici o sforțare a armatei ei nu ar mai fi putut-o scăpată de primejdia în care căzuse. Tot credința în puterea tractatelor a făcut pe Belgia să nesocotească puterea numărului și să nu iee măsuri pentru organizarea unei apărări mai eficace pe fruntaria Meusei.

Ce învățăminte ar putea trage România din această lecțiune?

Sporirea efectivelor mărind frontul de pătrundere într'o țară, cu cât acea țară va avea fruntarii mai întinse cu atât va putea mai

greu să le apere cu o armată a cărui efectiv nu poate trece peste o cifră maximă. Ori, se știe că o țară cu cât e mai îngustă cu atât fruntariile ei sunt mai întinse. România, ca și Italia, suferă de neajunsul fruntarielor prea întinse. Fiind dată suprafața ei actuală, dacă ar avea forma unui cerc, perimetrul României ar fi cam de 1206 km., în loc de 2500 km. Cu o asemenea întindere de fruntarii apărarea țării în contra invaziunii unei armate devine o problemă din ce în ce mai greu de rezolvit. De aceea militarii își fac un vis din transformarea fruntariilor României din punctul de vedere al intereselor armatei.

2º Durata răsboiului.

Durata unui răsboiu crește, și tinde să crească, în raport cu sporirea necontenită a efectivelor armatelor beligerante și cu perfecționarea mijloacelor de luptă. Această lege se verifică astăzi și cred că se va verifica și în viitor, ori de câteori vor sta față'n față armate cam de aceiași valoare numerică și calitativă.

Considerăm ca aproximative cifrele pe care le împrumutăm dela un ziar destul de bine informat «Journal de Genève». După acesta, în ziua de 10 Iunie (s. v.), situațiunea trupelor pe cele două mari fronturi de răsboiu era:

1. Pe frontul occidental : Germanii aveau 1100 batalioane de infanterie, în care desigur nu sunt cuprinse trupele guvernămintelor Strasbourgului și Metzului, care totuși trebuiesc considerate ca făcând parte nemijlocită din acest front.

Francezii aveau peste 1100 batalioane; Belgienii peste 70 batalioane și Englezii cam 200 batalioane; adică un total de 1370 batalioane de infanterie pentru aliați.

2. Pe frontul oriental, Germanii au trimis 701 batalioane de infanterie, iar Austro-Ungurii 680 batalioane, astă că aliații aveau 1381 batalioane.

Cred că efectivul infanteriei ruse nu era mult mai mic decât al aliaților.

Din numărul batalioanelor se poate deduce numărul corpuriilor de armată aflate pe fiecare front în partea fiecărui beligerant, și deci efectivul total al armatelor de operațiune, în

care nu se cuprind trupele din serviciul Etapelor.

Scopul ce urmăresc fiind o simplă demonstrație, voiu luă în mod aproximativ efectivul armatelor beligerante pe fiecare front de 3 milioane. Pe ce front puteau fi ele distribuite?

La 4 August 1870, frontul armatei germane, aproximativ de 500.000 oameni, era de 125 km., ceeace revine la 4 oameni pe metru de front.

La începutul lui Iunie 1904, frontul armatei japoneze, aproximativ 400.000 oameni, era de 240 km. (cuprins între golful Liao-Tung și râul Tai-tze); când s'a apropiat de armata rusă, pe la sfârșitul lui Iulie, la sud de regiunea Liao-Yang, acest front nu avea decât 120 km., pentru cele trei armate japoneze, ceeace revine la 3.5 oameni pe metru de front.

Tinând seamă de datele acestor două răsboiye, se putea lesne deduce întinderea ce vor luă fronturile strategice într'o viitoare conflagrație europeană, care va pune sub arme masse armate, cum lumea, de când e lume, nu a văzut. Și, dacă s'ar fi prevăzut întinderea, desigur că s'ar fi dedus și durata

răsboiului, care e funcțiune de efective și de întindere.

Și în adevăr, pentru o armată de operațiuni de 3 milioane, frontul de desfășurare având o densitate de 4 oameni pe m. c., este 750 km. Aceasta e lungimea frontului Occidental măsurat dela canalul Mânecei (Nieuport) până la granița Elveției pe Rhin (Bâle).

Pentru aceiași armată, frontul de desfășurare, având o densitate de 2.5 până la 3 oameni pe m. c., ar fi de 1000—1200 km. Aceasta e lungimea frontului oriental, măsurat dela marea Baltică (Libau) până la granița de Nord-Est a României (Mamornița). Pe acest front densitatea nu e uniformă. În Lituania-Kurlanda densitatea e mult mai mică, tot aşa și în regiunile bălților; dacă aceste se scot din socoteală, va rămâne și pe acest front, care are o desvoltare de 1200 km., o densitate mijlocie de 3 oameni pe m. linear.

Tinând socoteală de posibilitățile mobilizării și de distribuirea trupelor pe fronturile de operațiune, s'ar fi dedus aproximativ lungimea fronturilor, iar din lungimea fronturilor

s'ar fi dedus urmările, pe cari le voiu cercetă în cele ce urmează.

In cazul unui răsboiu franco-german, frontul strategic al armatelor beligerante trebuiă să se întindă dela Marea Nordului, călcând pământul Belgiei până la granița Elveției. Că Belgia era să fie călcată de armatele germane, Francezii se așteptau dar tot nu voiau să credă. Un critic militar scria în această privință următoarele, în 1911, în «*la Revue d'Infanterie*»: «Opinia mea e că Belgia nu e numai drumul răsboiului între Germania și Franța: ea este câmpul de bătaie, unde se va desnoda chestiunea europeană a egemoniei prusiane, pentru ca stăpânirea acestui câmp de bătaie și măntinerea, sau suprimarea, independenței Belgiei constituiesc soluțiunea chestiunii».

De altfel o alianță a Franței cu Anglia, într'un eventual răsboiu cu Germania, impunea armatei franceze, în interesul legăturei cu Anglia, să pastreze cu orice preț stăpânirea litoralului maritim cel puțin dela granița belgiană.

Deci, în cazul unui răsboiu defensiv, armata franceză trebuiă să-și întindă frontul, dela N-V

spre S-E, rezămându-i capetele pe doă obsta-cole cari nu pot fi întoarse, pe mare și pe Elveția, țară neutră a cării neutralitate Germaniei trebuiau să o respecte pentru motive diverse, cari es din cadrul acestui studiu.

Pe frontul Oriental, aceleași cauze făceau ca armatele antagoniste, cari dispuneau de efective mari, să-și razime flancurile pe obsta-cole cari nu pot fi întoarse: la Nord pe Marea Baltică, în legătură cu flotele lor de răsboiu; la Sud pe o țară neutră, România, a cărei neutralitate binevoitoare, dacă nu concurs, ambii adversari o speculaau.

Eacă prima deducțiune ce facem din sporierea efectivelor armatelor beligerante.

Dacă admitem că în primele evenimente ale campaniei a existat un echilibru între armatele antagoniste, rezultat al numărului și al pregătirei lor technique, și ca armata care a stat în defensiva strategică să constituise frontul strategic în urma unei succesiuni de operațiuni, armata adversă să constituise și ea în acelaș timp frontul ofensiv. După aceste operațiuni — preliminările unui mare răsboiu, vor începe marile operațiuni tactice,

cari vor avea ca prim scop ruperea frontului vrăjmaș și apoi provocarea evenimentului hotărîtor (decisiva).

Din ultimele răsboaie, următoarele învățăminte s-au putut trage:

Japonia, la începutul răsboiului mandciurian, nu avea decât 372.500 oameni instruiți, afectați armatei active (Genki) și rezervei (Kobi), și 90.000 instruiți, afectați armatei teritoriale (Kokumin): în total 462.200 oameni instruiți. După 18 luni de răsboiu greu și de bătălii sânge-roase, ca cele dela Port-Arthur, Liao-Yang, Sha-ho, Sande-pu și Mukden, efectivul luptătorilor, gata a fi aruncat într'o bătălie hotărîtoare, afară de trupele de etape și de depozite, carierau înapoia armatei de operațiuni, era egal cu numărul oamenilor instruiți ce posedă Japonia la începutul campaniei.

La 28 August 1904, în momentul când se angajează bătălia la Liao-Yang, mareșalul Oyama nu poate pune pe linia de foc mai mult de 135.000 oameni. La 28 Februarie 1905, Oyama dispune de 300.000 luptători cu cari încercă bătălia dela Mukden, și câștigă victoria. La 16 Septembrie 1905, când armistițiul fu

semnat, armata japoneză, care ajunsese la Nord de Thieling, numără 450.000 oameni. Adică, cu cât înaintă spre Nord și se depărta de baza sa de operațiune, cu atâtă efectivul armatei japoneze sporează.

Cu un veac aproape mai înainte, Napoleon trece Vistula, la Iunie 1812, cu 450.000 oameni; dar ajuns la punctul decisiv, Moskva, el nu mai are de cât 95.000 oameni.

Cării cauze atribuim astăzi aceste constatări? Organizării masselor. Armata japoneză lăsase în urmă cotingente de oameni valizi, cari erau chiemate succesiv la depozitele corpurilor de trupă, unde se instruiau, sau își complectau instrucția militară, și stăteau gata a fi trămise pe teatrul de operațiuni, fie pentru a întreține efectivele unităților, fie pentru a constituī noui unități. În urma sa, armata japoneză lăsase un adevărat rezervoriu, care-i întreținează, sau îi sporează efectivul, după trebuințele variate ale răsboiului. Așa s'a făcut că multe regimenter s'au întors în Japonia, după terminarea răsboiului, cu efectivul inițial, dar cu nici unul din ofițerii și soldații cu cari plecase.

Și în răsboiul actual au fost regimenteri care după 6 luni de campanie au primit 4.500 oameni dela depozitele lor, ceea ce însemnează că în acest timp ele au pierdut odată și jumătate efectivul lor.

Aceasta însemnează că Japonia, din punctul de vedere al măntinerii efectivului armatei sale, era în stare să continue răsboiul, până la actul decisiv, oricât de târziu ar fi venit. Napoleon, din contrar, a fost silit să pună sfârșit campaniei din 1812, după evenimentele dela Moskva, din cauza topirii efectivului armatei sale.

Deci organizarea masselor, sporind efectivele și asigurând conservarea lor, a făcut posibilă mărirea duratei răsboaielor.

In răsboiul modern, strategia și tactica urmăresc destrugerea adversarului : strategia prin bătălie, bătălia (tactica) prin atacul decisiv. Bătălia-manevra, din epoca napoleoniană și din 1870, s'a transformat în bătălie-operăriune de mai multe zile; deciziunea pe câmpul de bătaie a devenit un fapt strategic,

unirea între strategie și tactică a devenit mai strânsă¹).

Pe un front de 750 km., și aproape continuu din punctul de vedere tactic, operațiunile strategice se confunda cu cele tactice, iar cele tactice sunt acele care determină durata răsboiului.

Generalul H. Bonnal, analizând condițiunile în care se va da *prima bătălie* într'un viitor răsboiu franco-german²), făcea să reeasă următoarele considerații:

Principiul fundamental, pe care se sprijin tactica și strategia germană, poate să se definească într'un singur cuvânt: *învăluirea*. Ea constă din combinarea unui atac de front cu un atac de flanc; acest din urmă trebuieind să se producă numai după ce inamicul a fost fixat prin cel dintâi.

Învăluirea cea mai ușor de înfăptuit decurge din direcția marșului trupelor însărcinate cu

¹⁾ La conduite de la Guerre, par le général F. Foch (care comandă astăzi pe teatrul occidental de operațiuni grupul de armate franceze dela aripa de Nord a frontului).

²⁾ Questions Militaires d'Actualité, 2-me Série, 1908, par le G-ral H. Bonnal.

executarea ei, care duce drept pe flancul de atac. Intregul plan de răsboiu al Germanilor e conținut în aceste linii, ei având calitatea de agresor ca unii ce vor avea cei dintâi armata gata de a intră în acțiune.

Dar, ori ce atac pe flanc admite mai întâi imobilizarea trupelor de pe front prin atacuri asupra frontului; iar din punctul de vedere al apărării, orice manevră exterioară frontului, care ar ajunge la un atac, sau contra-atac, admite inviolabilitatea acestui front pe timpul cât ține criza. Inviolabilitatea frontului, în zilele necesare manevrelor în afara capetelor frontului de acțiune, pare astăzi indispensabilă nu numai pentru apărare dar încă și pentru atac. Dacă, într'un viitor apropiat, va trebui ca Franța să aibă un răsboiu cu Germania, numai cincisprezece zile se vor strecură între ordinul de mobilizare și primele angajamente pe front. După acest prim termen vor începe luptele pe front și marsurile spre unul sau ambele flancuri cu scop de a le învăluia. Generalul Bonnal admite că vor trebui 5—6 zile de bătălie pentru a rupe echilibrul pe frontul inamicului. Acest timp, el îl consideră de trei

ori mai scurt de cât cel întrebuințat în bătălia dela Mukden (23 Februarie—9 Martie 1905); și aceasta din cauza condițiunilor materiale, cari în Europa occidentală nu sunt aceleași ca în Mandciuria. De altfel, continuă expunerea, actul final nu va fi dat de trupele angajate pe front, ci de învăluire, sau de combinarea atacurilor de front cu un mare atac de flanc, dela care Germanii așteaptă succesul final.

Mijloacele de acțiune, ce se vor întrebuința contra Francezilor la prima bătălie, par formidabile și aşa vor fi. Dar apărarea strategică, când a fost bine concepută și apoi executată cu energie, dispune de mijloace nu mai puțin puternice, aşa că nu se poate spune dinainte în ce parte va atârnă cîntarul: totul va atârnă de înaltul comandament.

Eacă cum judecă generalul Bonnal, în anul 1908, evenimentele viitorului răsboiu, din ziua deschiderii ostilităților până la darea primei mari bătălii; iar încheerea ce trage din acest studiu îl găsim formulat într'un studiu precedent «*La prochaine guerre*»¹).

¹⁾ Général H. Bonnal, *Questions Militaires d'Actualité*, 1-ère Série (1906).

Marea armată, care va fi smuls rivalei sale victoria, va putea să-și permită toate îndrăsnelele, fiindcă totul îi va fi ușor. Cealaltă, din potrivă, va fi pusă într-o stare de inferioritate morală, aşă de mare, încât orice acțiune viguroasă îi va scăpa, căci *mărimea chiar a efectivelor va fi pentru ea o cauză de slăbăciune și de ruină.*

Că națiunea învinsă în prima mare bătălie va voi să continue răsboiul, sau că va cere îndată pacea, rezultatul va fi același. Numai condițiunile impuse de învingător vor fi cu atât mai grele cu cât rezistența va dăinui mai mult.

Din acest studiu se trag două concluziuni: Prima, că victoria, dobândită de una din marile armate antagoniste la prima mare bătălie, va fi dreapta răsplată a capacității comandamentului, a valorii combativă a trupelor și a virtuții militare a tutulor.

A doa, privește acest fapt sigur: că rezultatul viitorului răsboiu va fi intim legat de rezultatul primei bătălii. Dacă Francezii sunt învingători, inamicul va trebui urmărit până la Berlin, și fără multă perdere de timp. În

cazul contrar, lupta va putea continua un timp mai mult sau mai puțin lung, dar nu va ajunge decât la o pace dezastroasă; însă mai înainte de pace, Englezii (presupuși aliați) vor șterge-o în insula lor.

A văzut limpede ilustrul scriitor și profesor? Cred că nu. S'a înșelat, cum se poate înșela ori cine, fie el chiar una din ilustrațiunile Școalei de Răsboiu din Paris.

Intr'un articol, publicat în «La Science et la Vie», generalul Bonnal analizează evenimentele petrecute pe frontul occidental, dela deschiderea ostilităților până la sfârșitul primei mari bătăliei, care a avut loc pe Marna:

In ziua de 2 August, Germanii dispuneau, la hotarele Belgiei, de 21 corpuri de armată activă și 13 de rezervă. In ziua de 4 August, Germanii siluesc neutralitatea Belgiei, pe la Vest de Aix-la-Chapelle. După puține zile, atacurile date asupra capului-de-pod dela Liège au făcut să se vadă: importanța forțelor germane îndreptate în Belgia, judecata prefăcută a generalului Bonnal (mărturisirea e a sa) și greșala mare în care căzuse de ani întregi statul-major francez.

Dela 20—24 August au loc bătăliele dela Dinant-Charlerois-Mons, cari es în avantajul Germanilor, mulțumită mai cu seamă marelui lor superioritatea numerice.

La 25 August începe retragerea voită a armatei franceze, ordonată de generalisimul Joffre și urmărirea ei de armata germană. La 5 Septembrie începează retragerea armatei franceze; la 6, începe ofensiva ei; la 9 se termină marea bătălie, care în istorie va purta numele de victoria dela Marna, și începe retragerea Germanilor la Nord spre pozițiunile ce s'au pregătit.

Această mare bătălie, s'a terminat în a 37-a zi dela mobilizare, iar nu în a 21, după cum se prevedea în 1906. Evenimentele importante s'au petrecut pe front, iar acțiunea de flanc nu a avut nici un rezultat, fiindcă atacurile de flanc s'au transformat în atacuri de front în timpul acțiunii. După începerea retragerii Germanilor, urmăriți de armatele franceze, acțiunea pe flancurile de Nord ale armatelor adverse nu au avut alt rezultat de cât să întindă fronturile până la Canalul

Mânecei, unde ambele s'au sprijinit pe un obstacol absolut.

Acesta e rezultatul primei mari bătăliei, care va fi urmată de numeroase mari bătăliei, la cari va luă parte onorabila armată engleză necontenit sporită, și cari vor căută să tragă victoria când într'o parte, când într'alta.

Bătălia dela Marna a fost o mare bătălie, dată pe un întins front între cele mai puternice și mai numeroase armate: între armata franceză, constituită din 6 armate; și armata germană constituită din 7 armate. Ea s'a terminat cu victoria necontestată a armatei franceze. Nu cunosc valoarea perderilor de ambele părți, știu însă că măsurându-le după violența luptelor a trebuit să fie foarte mari. Si totuși victoria nu a determinat nici sfârșitul răsboiului, nici nu a indicat care va fi rezultatul lui. Si eră fatal să fie aşa. Să ne amintim o altă mare bătălie dată aproape în aceleași condiții și cu același scop, dar cu un cadru mult mai restrâns în ceeace privește numărul trupelor participante: bătălia dela Mukden.

Frontul de luptă avea 60 km. Efectivele

participante: 310.000 japonezi; 350.000 Ruși. Scopul urmărit de generalisimul japonez era să provoace o bătălie finală, care să hotărască soarta răsboiului. A voit, dar n'a putut. Bătălia are loc. Victoria necontestată e în mânele armatei japoneze; pierderile armatei ruse sunt foarte mari. Și totuși armata lui Kuropatkine, deși bătută, nu e învinsă. Ea se retrage la Thieling și e gata să se alinieze pentru a primi o nouă bătălie, care ar fi putut de astădată să iasă în folosul armatei rusești.

Asemănarea e isbitoare.

Ministrul de răsboiu german, spunea în discursul său dela 8 Mai 1913: «Situația noastră geografică cere ca ofensiva noastră să fie condusă cu iuțeala fulgerului, ca să putem avea trupe disponibile pentru a doa isbire». (Intâia isbire era destinată Franței; a doa, Rusiei). Intenția a fost formulată. Execuția a avut loc. Dar acțiunea fulgerătoare nu a scăpat, fiindcă armata franceză i-a răpit scânteia: eripuit fulmen. Statul-Major german, care să îspășit greșeala prin depărțarea capului său din Serviciu, a voit să dobândească o victorie hotărîtoare la Marna

atacând frontul și întorcând stânga franceză. A voit, dar nu a coordonat acțiunile, și executarea a dat greș.

Care să fie cauza, sau cauzele cari la Marna, ca și la Mukden, s'au împotrivit reușitei planului statului-major? Sunt aceleași.

Când armata germană, după bătălia dela Charlorois și Mons, a început urmărirea vertiginoasă a armatei franceze, lumea toată aşteptă să vadă isbucnirea catastrofei, care amenință pe armata franceză și Franța întrăgă. Când trupele generalului von Kluck au ajuns la Compiègne, prietenii ca și neprietenii Franței cu sufletul îndurerat aşteptau să vadă cetatea luminei căzând prada monștrilor de 420 și 305, și lumina stingându-se; dar aşteptarea lor nu s'a împlinit, tunul nu s'a apropiat de Paris și catedrala Parisului a fost ferită de soarta ce va avea catedrala Reimsului, unde într'o vreme se ungeau regii Franței.

Cine a fost geniul Binelui care a depărtat urgia de sufletul Franței și a întors înapoi spre Nord armatele kaiseriene? Puterea numărului.

Când generalisimul Joffre să'a dat seama de

pericolul care amenință aripa stângă franceză (26 August), a luat măsuri să reunească o nouă armată, a 6-a, la N-V de Paris, în afara flancului stâng al armetelor franceze. Cu această armată, putem zice împrovizată chiar pe teatrul marilor operațiuni tactice, generalisimul atacă armata generalului Kluck, care căută să învăluiească și să întoarcă stânga armatei franceze urmând direcția dela Nord spre S-E; o silește să schimbe această direcție și să-și îndoie frontul cu fața spre N-V, să se oprească, să treacă dela ofensivă la defensivă și să păzească, la rându-i, flancul drept al marelui front ofensiv german.

Grație, dar, rezervelor numerice, pe cari i le da organizarea masselor, grație și mijloacelor de transport pe cari armatele bine organizate le pregătesc din timp de pace și le găsesc cu prisosință în țările civilizate, generalul Joffre înălțură învăluirea pe care i-o pregătise comandamentul german, conform vechii sale doctrine, scapă Franța de o mare catastrofă și răstoarnă un întreg plan de răsboiu german. Armata franceză ieșe ofensiva, iar armata germană, dându-și seama de gre-

șala ce făcuse, se retrage pe un nou front, cu scopul de a relua de acolo ofensiva, după ce va aduce rectificări grupării forțelor și va asigură apărarea acestui front.

Evenimentele ce se petrec în dauna armatei germane se atribuiesc greșelei comandamentului german: greșala de a nu-și fi constituit înapoia aripei de manevră (dreapta) o puternică rezervă de operațiuni, care să înlăture orice pedică s-ar fi pus armatei generalului Von Kluck de la și îndeplini misiunea. Cu o asemenea rezervă, chiar dacă învăluirea nu reușeă, s'ar fi înlăturat retragerea precipitată, care a adus armatei germane daune materiale și morale însemnate și i-a creat greutăți în executarea planului de răsboiu, pe care nu le-a mai putut învinge în urmă.

Greșala comandamentului german e datorită sugestiunii unei strategii învechite, care, dacă a reușit cu adversarul din 1870, nu mai putea reuși, decât revăzută și rectificată, cu adversarul din 1914. În timp de 44 ani, comandamentul francez a învățat multe, nu numai din greșalele lui din trecut ci și din

lecțiunile răsboaielor care s-au succedat dela 1870 încocace.

Comandamentul german trebuiă să-și amintească cauzele pentru cări, într'un caz identic petrecut în 1905, marea bătălie dela Mukden, generalul Nogi, însărcinat să învăluiască aripa dreaptă rusă, nu a putut decât să prelungescă stânga armatei generalului Oku și să transforme atacul învăluitor într'un atac de front. Dar, greșelile în operațiunile militare, pe care studiul și meditațiunea din cabinet le arată că sunt lesne de înlăturat, se repetă des în istoria răsboaielor. De aceea, ca să călăuzim bine progresele științei militare în domeniul lor aplicativ ne trebuieesc, ca în orice știință, practicieni care să poseadă metode științifice militare și teoreticiani care să poseadă metode practice; căci în știința comandamentului teoria nerezemată pe practică și practica necălăuzită de teorie sunt de opoziție primejdioase.

Un exemplu: Doctrina germană admite că „manevra strategică nu are trebuință de rezervă strategică, cum are trebuință manevra tactică de rezerva tactică, fiindcă acțiunea

convergentă, în timp și în spațiu, a tutelor forțelor o dispensează“.

Manevra strategică nu are trebuință de o rezervă specială, da; planul bătăliei generale trebuie să fie consecința și desvoltarea naturală a planului de manevră care determină misiunile, zonele de operațiuni ale armatelor și condițiunile generale a intrării lor în acțiune; și orice regulament asupra conducerii marilor unități, prescrie următoarele:

„În cazul când zonele de reunire ale grupurilor de armate opuse sunt prea depărtate unele de altele, trecerea dela dispozitivul initial la dispozitivul bătăliei generale se efectuiază printr'o serie de transformări corespunzătoare modificărilor succesive ale situației.

„Când armatele se formează lângă granița, dispozitivul de concentrare conține în germine dispozitivul bătăliei generale“¹.

Eacă înțelesul ce dăm rândurilor pe cari le-am citat mai sus. Manevra strategică, adică

¹⁾ Sur le conduite des grandes unités (Décret du 28 Octobre 1913. Ministère de la Guerre) Paris.

bătălia-manevră, cum se înțelegea înainte de 1870, a devenit astăzi *bătălia-operațiuni* și e de domeniul marelui tactic și trebuie să conțină în germene dispozitivul bătăliei generale. Ceeace-i luă într'o vreme strategia cu o mâna, îi dă astăzi tactica cu cealaltă mâna, afară numai dacă înaltul comandament nu e beteag de o mâna, căci nu degeaba unirea dintre strategie și tactică a devenit astăzi mai intensă, după cum mărturisea acum zece ani generalul Foch, a cărui competență în știința comandamentului cred că nu i-a contestat-o nimeni până astăzi.

Dar discuțiunea acestei chestiuni trebuie strânsă mai deaproape.

Clausewitz pricepe altfel rolul rezervelor: „Suntem de părere că în bătăliele defensive, corpurile de armată cari vor ajunge pe la sfârșitul bătăliei, sau rezervele cari vor fi lăuate foarte departe înapoi și cari vor fi aduse Tânziu în luptă, vor avea o acțiune eficace.

„Sunt puține bătălii, în cari atacul să nu fi încercat o mișcare de învăluire: dar coloanele, cari caută a întoarce apărarea, sunt largându-le învăluite prin o mișcare înainte a

unor asemenea rezerve.... Urmează că se poate totdeauna, cât timp nu s'a părăsit încă câmpul de bătaie, restabilî lupta prin mijlocul unei rezerve, sau a unui corp care intervene în luptă“.

Maiorul Loeffler, din statul-major german, se servește de acest citat ca să stabilească mai bine principiile după cari ar fi trebuit să se așeze în trăsuri generale planul bătăliei dela Mukden¹⁾ și încheie: dacă atacul japonez ar fi concentrat toată energia sa pe una din aripele frontului rus, deciziunea s'ar fi produs mai rapede și complect. „Nu e nevoie de altă demonstrațiune, continuă el, pentru a face să se vadă ce efect s'ar fi obținut la Vest și la Nord de Mukden, dacă 4 sau 5 divizii ar fi venit să aducă concursul lor învăluirii dreptei rusești“. Nefăcând aşă, Japonezii au împins necontentit spre Nord aripa dreaptă rusă prin împingeri normale, ușurându-i, chiar prin aceasta, retragerea spre Thieling.

Bătălia dela Liao-Yang, și mai cu seamă cea dela Mukden, lasă să se vadă limpede

¹⁾ La Guerre Russo-Japonnaise. Enseignements tactiques et stratégiques (Paris, 1907).

ce rol hotărîtor poate să aibă o puternică rezervă, ținută înapoi, în partea unde se va dă lovitura în coasta frontului de luptă. Lipsind aceasta, acțiunea de învăluire a generalului Kluck în 1914 a căzut, cum a căzut și acțiunea generalului Nogi în 1905. În marea bătălie dela Marna, comandamentul francez s'a arătat mult mai perspicace decât cel german; și, orice se va întâmplă în viitor, pagina de înaltă știință militară, scrisă de generalul Joffre cu acest prilej, va rămâne neștearsă în istoria militară.

Și, din tot ce am arătat până aici, o deducție de mare însemnatate se poate face: Azi, cu sporirea efectivelor armatelor în răsboiu și cu numeroasele lor disponibilități, cu întinderea fronturilor și cu mijloacele de comunicație și de transport, manevrele pe flancurile armatelor vor reuși cu greu să le întoarcă. Mai totdeauna ele vor sfârși prin a prelungi fronturile, iar atacul lor învălitor se va transforma în atac fruntal.

Ceeace s'a petrecut pe frotul occidental de operațiuni, s'a repetat de mai multe ori pe frontul oriental, unde niciodată atacurile de

întoarcere date, când la flancul de Nord, când la cel de Sud, de una din armatele potrivnice nu au reușit.

Și atunci, dacă armatele, care luptă între ele, nu pot găsi rezolvarea răsboiu lui în bătăliile hotărîtoare, date prin combinarea atacurilor de front cu atacul de învăluire, sau de întoarcere, a unui flanc, nu le mai rămâne decât: să înceerce decisiva printr'un puternic atac central, adică de front, când echilibrul între partide va fi slăbit; sau să se uzeze reciproc până la ruperea echilibrului, în caz când ambele partide au aceiași capacitate tehnică și numerică.

Generalul Bonnal găsește că atacul central, ca destinație decisivă, care a fost des și prielnic întrebuită de armatele primului imperiu, va fi din ce în ce mai rar în viitor din cauza progreselor armamentului și fortificațiunii câmpului de bătaie. „De altfel, actul decisiv nu va fi în general pus în sarcina trupelor angajate pe front, fiindcă numai prin

învăluire, sau prin combinațiunea atacurilor de front cu un mare atac de flanc, Germanii caută isbânda finală“. Cu toate aceste admite că ar fi o mare greșală de a se renunță cu totul la atacul central, fiindcă el se impune în anumite împrejurări: de pildă, când o zonă a frontului nostru ar permite desfășurarea unei masse de artillerie formidabilă, sau, când acțiunile la aripe au dat greș¹⁾). E bine ca din acest citat să nu se iee decât sfârșitul ca bun și să se transforme într'o regulă simplă, dar totdeauna aplicabilă: actul hotărîtor se va încercă cu toate puterile la unul din flancuri, sau pe un sector central al frontului, după cum împrejurările și mersul dinainte al operațiunilor ne vor călăuzi. Astfel au procedat armatele austro-germane pe frontul de Est în contra armatei ruse.

Procedarea uzării a fost practicată de armatele inamice pe frontul de Vest, după bătălia dela Marna.

Dar ambele procedări — atacul central și uzarea, cer timp pentru a pregăti actul

¹⁾ Général H. Bonnal. Questions militaires, 2-me Série, Paris, 1908.

hotărîtor; apoi după ce s'a pregătit, o mare bătălie nu va fi deajuns pentru a anulă puterea de rezistență a unei mari armate, care numără milioane de luptători, și a hotărî sfârșitul răsboiului. Actul hotărîtor va fi constituit dintr'o serie de mari bătălii, cari se vor da între armate și grupurile de armate pe câmpuri tactice deosebite, la cari vor luă adesa parte corpuri de armată aduse de pe alte sectoare ale aceluiași front de operațiuni, sau ale altuia, și suma rezultatelor lor va defini rezultatul actului hotărîtor.

Generalul Bonnal socotea că actul hotărîtor va consta din prima mare victorie dobândită nu mult după încingerea ostilităților. Dau în rezumat ideile sale:

Victoria va fi poate rezultanta succeselor parțiale, obținute pe toată întinderea frontului de trupe mai brave și mai nerăbdătoare decât ale adversarului. O asemenea victorie — cum a fost cea dela Solferino, corespunde *bătăliei soldaților*, zisă paralelă. Progresele artileriei ne autoriză să prevedem, chiar și în bătălia cu forma paralelă, un act de forță, — în raport cu efectivele imense ce se vor angaja în viitor,

voit și pregătit de comandantul de căpeneie, oricare ar fi fost atitudinea de până atunci, ofensivă sau defensivă. Presupune deci că atacul dat la o aripă a căzut. Comandantul de căpeneie se decide să dea un atac central.

El va alege pe frontul său o zonă largă de 12—15 km., lărgime suficientă pentru a instala pe ea o masă mare de artillerie și pentru mișcările ordonate massei de infanterie și de cavalerie destinata a călcă pe terenul ocupat de massele vrăjmașe din față. Atacul va fi pregătit de comandantul acelei masse după instrucțiunile generalisimului și dat când inamicul va fi imobilizat pe întregul front de operațiuni. Dacă atacul va îsbuti să facă spârtura în frontul vrăjmaș, primul succes va fi exploatat pe zona atacului de rezerve puternice—aruncate la spatele trupelor care au făcut spârtura—care vor căuta să lărgească și să adâncească spârtura. Prin această spârtură va fi împinsă înainte apoi massa de cavalerie, care a fost adunată și adusă înapoia frontului în vederea evenimentului. Tot pe aci vor fi împinse și alte masse de infanterie și artillerie venite din toate părțile.

Ştirea isbândei atacului hotărîtor, trimesă ca fulgerul dealungul întregului front, va stimula trupele și le va face să dobândească isbânde și în alte părți ale frontului, unde până atunci fusese ținute în respect.

Aceasta este fizionomia marii bătăliei. Multe din prevederile savantului profesor al școaliei de răsboiu din Franța, s'au controlat și verificat în răsboiul de față. Desfășurarea unei mari bătăliei centrale, expusă cu multă metodă și limpeziciune, este astăzi. Numai concepțiunea asupra bătăliei hotărîtoare, a *bătăliei generale*, cred că nu este aceea care trebuie să rezulte din acțiunea complexă ce se desfășoară pe fronturile uimotoare, de sute și mii de kilometri, pe cari stau față în față și la harță continuă 3—6 milioane de luptători.

Această concepțiune am căutat-o și am găsit-o în «regulamentul francez asupra conducerii marilor unități».

«Pentru a da lupta supremă, care hotărăște soarta răsboiului și de care atârnă viitorul națiunii, ori cât de mari ar fi forțele de cari dispunem, nu vom zice niciodată să sunt prea multe. Toate marile unități, cari operează pe

același teatru, trebuie dar să iee parte activă la bătălia generală.

«Fiind dat numărul enorm de masse, *bătălia generală va fi rezultanta bătăliilor de armate*, mai mult sau mai puțin distințe unele de altele, dar legate toate de aceeași concepțiune generală. Participarea totalității forțelor la bătălia generală, va putea fi considerată ca realizată, dacă toate armatele vor fi în stare să concure la realizarea acestei concepțiuni cu toate mijloacele, în condițiunile de timp și de spațiu determinate de Comandanțul de căpitanie (art. 7).

«*Bătălia generală este rezultanta bătăliilor parțiale cari, concurând spre acelaș scop final, pot să nu fie simultanee*» (art. 56).

Aceasta este concepțiunea adevărată a actualui hotărîtor. Ea derivă din întrebuițarea masselor pe același teatru de operațiuni, din întinderea extraordinar de mare a fronturilor de operațiuni, și din imposibilitatea de a ordona și conduce o bătălie unică, generală, pe un întreg front ocupat de masse mari de trupe.

Și acum cunoscând toate aceste ne putem da lesne sama pentru ce întrebuițarea masselor

mari în răsboiu a contribuit la lungirea răsboiului, iar nu la scurtarea lui, cum se credea de obicei înaintea răsboiului actual.

Pe teatrul de Vest, după bătălia dela Marna și retragerea Germanilor spre Nord pe noul front defensiv, ambele armate vrăjmașe său reconstituit fronturile lor stratego-tactice paralel și la mică depărtare; și apoi au început luptele de uzură, de zi și de noapte, legate între ele prin bătălii cu efective mari date în diferitele sectoare ale imensului front, bătălii care au durat săptămâni întregi și au adus pagube mari personalului și materialului armatelor, dar nu au produs decât schimbări neînsemnante liniei fronturilor și nu au slăbit de loc puterea de acțiune a luptătorilor, nici nu le-a redus efectivele, care au putut fi întreținute grație marelor rezerve date de massa armată a națiunilor beligerante.

Anul să sfârșit, și nimic nu ne îngăduie să vedem care va fi, și când va veni, sfârșitul uriașului răsboiu.

Pe frontul oriental, bătălii însemnante au avut loc fie pentru întoarcerea flancurilor, fie pentru străpungerea fronturilor, din Septembrie

1914 până la Aprilie 1915; și rezultatul acestor mari bătălii a fost în paguba și câștigul alternativ al celor doi potrivnici; teritoriile întregi au fost rând pe rând cucerite și părăsite de beligeranți; sute de mii de luptători s-au dat sfârșitul pe câmpurile de bătaie după fiecare mare bătălie; arme de tot felul și materiale de răsboiu, cari nu se mai pot numără, s-au pierdut de ambele părți; armate întregi au fost bătute și dezorganizate, și totuși, nici flancurile fronturilor nu au fost întoarse, nici fronturile sparte undeva. Un singur rezultat cunoscut și sigur au avut aceste bătălii reiterate în timp de 8 luni. Mai întâi, armata austriacă, și apoi cea rusă, au suferit pierderi colosale și mari neajunsuri. Comandamentul german, speculând situațiunea materială slabă în care se găsea armata rusă la începutul primăverii, a hotărît a-i da o mare lovitură centrală: ofensiva mareșalului Mackensen asupra sectorului Dunaetzului, cuprins între Vistula și Carpați pe un front de 60 km., însoțită de o incursiune a trupelor mareșalului Hindenburg în Kurlanda, executată spre aripa de Nord a armatei ruse. Această mare bătălie

pregătită cu trupe numeroase, cu numeroase rezerve și cu mari deslocări de trupe, susținuta de diversiunea dela Nord și de acțiuni secundare pe întregul front, a început pe la începutul jumătății a doua a lui Aprilie (s. v.); și, după mai multe zile de lupte violente, a avut ca rezultat răsturnarea frontului dintre Vistula și munții Beskizi, apărat de armata a 3-a rusă (Radko Dumitrieff),—care nu a fost susținută de rezerve puternice—și retragerea acestei armate și a armatei a 8-a, care ocupă trecătorile din Beskizi și Carpați. Si cu toată această mare bătălie, al cărui rezultat a fost prăbușirea frontului rus pe un sector de 60 km. și nimicirea a două mari armate, răsboiul continuă și azi pe întregul front oriental. Marea bătălie dela Dunaetz nu a hotărît sfârșitul răsboiului austro-germano-rus. După bătălii mari și lupte secundare, pe un front de 1.200 km., cari au început în Aprilie și se țin lanț până astăzi, armata rusă s'a retras din poziție în poziție în Galitia și în Polonia de Sud, a ajuns să-și reconstituască un nou front de operațiuni, să juguleze pentru câtva timp ofensiva aliaților și să facă față atacurilor

reiterate ce necontenit î se dău. Și de pe acest front se va retrage, va părăsi probabil chiar și teritoriul militar al Varșoviei, dar își va reconstituî un nou front, de unde se va pregăti pentru mari lupte și poate pentru o nouă ofensivă. Armata rusă a fost în adevăr bătută, dar nu învinsă. Suma victoriilor și învingerilor încă nu se poate face.

Deci, după atâtea și atâtea bătălii, pe cari le-a pierdut în ultimele luni, armata rusă, deși a fost uzată în mare parte, nu s'a pierdut încă puterea de rezistență și de acțiune. Retrăgându-se pe un nou front, bine constituit, unde își va reface puterile și va strânge tot ce-i trebuie pentru lupte îndelungate, armata rusă va fi în stare să ducă înainte răsboiul cum l-ar fi putut duce în Mandciuria după marea ei înfrângere dela Mukden.

Deci, nici pe acest front răsboiul nu a fost de scurtă durată, nici nu s'a terminat printr'o mare bătălie hotărîtoare, după cum prevedea doctrinile franceză și germană. Ce a putut face ca să se răstoarne o credință întemeiată pe o doctrină mărturisită de cele mai înalte instituții de studii militare?

Factorul numeric — organizarea masselor, factor nesocotit în rezolvirea marilor probleme militare. Pentru cei cari-l nesocoteau — și aceștia erau foarte numeroși, nici-o relațiune nu există între număr și timp; dinpotrivă, generalul Bonnal credea chiar că, după o mare bătălie, armata bătută va pierde orice putere de acțiune și că mărimea efectivelor sale va deveni pentru ea o cauză de slăbăciune și de ruină¹⁾.

Constatând judecata greșită, care domnia în înaltele cercuri militare înainte de acest răsboiu, voiu încheia cu o observațiune.

Armata rusă din Galicia, după bătălia perdută la Dunaetz, s'a retras, bătându-se spre Est și N-E și s'a reconstituit un nou front depărtat de cel părăsit de 250 km. Se poate ca acesta să fie provizoriu și ca comandamentul rus să găsească nemerit a constituì un alt front mai trainic pe alte poziții mai favorabile planului ce să făurit pentru continuarea răsboiului.

Posibilitatea de a-și constituì un nou front,

¹⁾ La prochaine guerre, 1906.

la o aşă de mare depărtare de cel părăsit, i-a fost data de rezervele disponibile și de teritoriul țării. Deci legătura între număr și timp implică și legătura în spațiu. De sigur că dacă la spatele Dunaetzului, la o depărtare de 50-100 km., s'ar fi găsit granița unui alt stat, comandamentul rus nu ar fi avut timpul necesar ca să-și aducă noi forțe și material de luptă; și, deci, lipsa de spațiu în direcțiunea retragerii impusa de vrăjmaș l-ar fi împedecat de a-și organiză noui rezistențe pentru continuarea răsboiului. Deci, numărul, ca să poată fi pus în acțiune, are trebuința de timp și de spațiu.

Din acest punct de vedere judecând, frunțaria din Dobrogea era, înainte de 1913, foarte neprielnică operațiunilor militare fiindcă se găsiă prea aproape de zona de concentrare a armatei noastre în Dobrogea, și prea aproape de linia Cernavoda-Constanța. Prin rectificarea ce i-a dat tractatul de București acest neajuns s'a îndreptat pe cât s'a putut.

Tot din acest punct de vedere judecând forma planimetrică a României, găsim că hotarele de N. și S. ale Munteniei și de E. și V.

ale Moldovei sunt prea apropiate pentru a îngădui operațiuni de lunga durată, admisând toate eventualitățile răsboiului, pe pământul regatului, cari ar avea axul lor orientat dela N. la S. în Muntenia, sau dela V. la E. în Moldova. Rectificarea hotarelor țării în sensul lărgirii spațiului dintre ele se impune din punctul de vedere al trebuințelor răsboiului.

3º. Răsboiul de uzură.

Răsboiul actual poate fi botezat «răsboiul de pozițiuni», căci, în afară de câteva mari operațiuni, ofensive tactice, făcute în stil mare, deoparte și de alta, mai toate operațiunile lui s'au redus la lupte și bătălii de pozițiune. Și, în această privință, doctrina răsboiului nu a ținut în deajuns sama de învățămintele trecutului.

Călăuzindu-mă de ideele generalului von Schlichting, publicate în «Internationale Revue» din Dresda (1900), expuneam astfel elevilor Școalei de Răsboiu, în cursul de fortificații profesat în anii 1899 — 1903, principiile atacului și apărării pozițiunilor.

«Regulamentele germane fac să reiasă interesul ce prezintă atacul fortificațiunilor de câmpie. Regulamentul exercițiilor artilleriei de câmpie îi consacră un capitol special, iar instrucțiunea asupra serviciului în campanie consideră artleria grea de armată ca un mijloc special de acțiune împotriva fortificațiunilor.

«Astăzi, după generalul von Schlichting, lupta are o tendință vădită ca să iee formele unui asediu expeditiv și să se supună acelorași regule. În adevăr, luptele de întâlnire—neprevăzute — tinzând să devină din ce în ce mai rari, *luptele în preajma pozițiunilor întărite vor forma în viitor singurul pol al tacticei luptelor.*

«Școala germană nu admite atacul forțat de cât în bătălie de întâlnire, în cari cele două armate, cari merg una în contra alteia, se isbesc ca la Solferino, de pildă.

«În contra unui inimic întărit, va trebui să se întrebuințeze lucrările de apropiere ca la răsboiul de fortăreață. Numai cu sapa în mână, asaltatorul va trebui să câștige teren, și asaltul final nu va putea fi încercat de cât când

apărările adversarului vor fi răsturnate de proiectilele artileriei de calibră mare, care astăzi urmează armatele de câmpie».

După terminarea conferințelor asupra conducerii atacului și apărării pozițiilor întărite, am încheiat cursul citând următoarea observație a generalului von Schlichting :

«Precipitarea cu care ne deprindem la manevre este, în ceeace privește atacul fortificațiunilor de câmpie, cel mai pericolos dușman al comandamentului superior. Pentru a atacă pozițiile pregătite trebuie timp, de timp avem nevoie. Inimicul, întărindu-se, renunță la marile operațiuni ofensive tactice ; și atacatorul, în asemenea împrejurare, nu poate să-i arate o mai mare, dar și în același timp o mai fatală, complezență de cât descoperindu-se prea curând și fără scop».

Mai târziu am găsit că ideele aceste sunt în acord cu cele emise de un cunoscut profesor al școalei de răsboiu din Paris, și azi ilustru comandant al unui grup de armate, generalul F. Foch, care credeă *în asociațiunea mai intimă a răsboiului de asediu cu răsboiul de câmpie*, în întrebuițarea fortificațiunii tre-

cătoare din ce în ce mai mult pe câmpul de luptă, etc.

Poate eram prea indoctrinat de anumite idei tactice, poate că și experiența, ce am făcut în răsboiul din 1877 — 78, a contribuit la înrădăcinarea acestor idei, eu însă necontenit le-am profesat și pe catedra, și în serviciul trupelor. În anul 1896, punându-mă de a curmezișul avizului comitetului infanteriei, am oprit pe ministru de a reduce la a patra parte numărul uneltelor, cu cari erau înzestrate trupele noastre de infanterie și l-am sfătuit chiar să le mărească dotațiunea. Si am isbutit.

De atunci continuu am luptat ca să se dea infanteriei tot ce îi trebuie pentru a dobândi libertatea de acțiune pe câmpul tactic și a o face să tragă tot folosul din armele sale de luptă, focul și isbirea; iar părerile ce am avut asupra acțiunii ei în luptă mi-au rămas nestrămutate.

După răsboiul din 1877—78, a urmat marele răsboiu rusojaponez din 1904-905, care ar fi trebuit să confirme ideile generalului von Schlichting și să contribue a le divulga. Potrivnică să întâmplat.

Maiorul Loeffler, din stat-majorul german, în studiul său asupra răsboiului mandciurian face următoarile reflecții :

«Un fapt caracteristic al campaniei din 1904 e desvoltarea extraordinară ce au luat de ambele părți *fortificația câmpului de bătaie*. Încetineaala întregei campanii și încetineaala operațiunilor tactice au dat ocaziunea să se facă o largă întrebuiințare. Se înțelege firește că Rușii cari, în general, au așteptat pe Japonezi pe poziții organizații dinainte, să fi întrebuițat cu prisosință sapa și târnăcopul. Dar și Japonezii au întărit, întocmai ca Rușii, orice petec de pământ cucerit; și afară de aceasta, de căteori au atacat, au profitat de toate împrejurările ca să se îngroape în pământ. Oamenii lor, chiar când se culcau pe linia de foc, săpau și trăgeau alternativ.

«Desigur că ar trebui să se dea mai multă atențiu, în instrucția noastră din timp de pace, lucrărilor de fortificație și, în deosebi, construcțiunii șanțurilor executate noaptea, fără ca să se peardă din vedere că *victoria este numai rezultatul focului și marșului cari-l duc din ce în ce mai aproape de inamic, și că*

ea nu atârnă în niciun caz de lucrările de fortificație, ori cari ar fi.

«Dar, în conducerea răsboiului, nu-i de loc cu puțință de a luă drept modele absolute rezultatele observate în Extremul Orient și de a face din fortificațiunea pozițiunilor punctul de plecare al acțiunii».

Știința franceză pare a fi tras aceleași învățăminte din răsboiul mandciurian, judecând după ideele maiorului de artillerie R. Meunier, brevetat de stat-major, și profesor la școala de Aplicații de Artillerie și Geniu¹⁾.

«....Vedem fortificația câmpului de bătaie luând o importanță considerabilă. Aci însă se cade a face o distincțiune: lucrările formidabile executate la Liao-Yang, la Șa-ho, la Mukden, sunt consecința unei situații particulare, care e puțin probabil că se va vedea reproducându-se într'un răsboiu europenesc, cel puțin într'un răsboiu pe fruntariile noastre (?).

«Ceeace pare că trebuie să se aplice în toate cazurile, e executarea foarte deasă a lucrărilor rapezi, fie pentru a întări o poziție de-

¹⁾ La Guerre Russo-Japonaise. Paris, 1906.

fensivă, fie pentru a se înclesta mai tare pe terenul cucerit, fie pentru a micșura vulnerabilitatea în timpul opririlor în marșul ofensiv...

«Rolul fortificațiunii de câmpie va fi, de nevoie, mărit în viitor...»

Prin urmare, literatura militară din ambele țări, care călăuzește opiniunea cercurilor militare, nu admite a se transforma în lege întrebunțarea ce s'a dat fortificațiunii de pozițiu în războiul din Mandciuria.

Să cercetăm acuma și doctrina.

«Inviolabilitatea frontului, cel puțin în timpul când se execută manevrele în afara capelelor lui, pare astăzi indispensabilă nu numai pentru apărător, dar încă și pentru atacator. Fortificațiunea improvizată e singura capabilă să asigure trupelor, însărcinate cu apărarea frontului, o capacitate de rezistență aşa încât un atac, superior în număr sau în calitate, să nu le poată scoate din poziția lor decât după un număr oarecare de zile de luptă.

«În împrejurimele Mukdenului, Rușii au dispus de patru luni ca să fortifice frontul apărării, care la începutul bătăliei era formidabilă.

«Dacă într'un viitor apropiat va trebui să avem un răsboiu cu Germanii, nu se vor scurge de cât 15 zile între ordinul de mobilizare și primele angajamente pe front. Vom avea oare puțină ca, *într'un spațiu de timp atât de scurt*, să fortificăm, după toate regulele artei, terenul pe care va trebui să-l apărăm pentru a pune o barieră năvălitorului?»

«Chestiune gravă, dar nu insolubilă, și care ar fi rezolvită de mult, dacă un adevărat om de răsboiu s-ar găsi în capul armatei franceze». ¹⁾.

Și doctrina franceză, reprezentată prin cel mai acreditat din cei cari au așezat-o, se îndoște că mijloacele de acțiune întrebuintate de Ruși la Mukden vor putea fi aplicate într'un răsboiu european din cauza mersului mult mai rapede al operațiunilor. Generalul Bonnal nu crede că în 12—15 zile se va putea organiza apărarea unei poziții tot atât de întinsă ca cea dela Mukden (cam 60 km). Ceeace nu înțeleg e cum de să a putut formula o asemenea părere fără a o controlă.

¹⁾ Général Bonnal. Questions militaires d'actualité.
2-me série, 1908.

Cum se tălmăcește că în taberele de instrucțiiune franceze nu s'a făcut o asemenea încercare pe porțiuni de 4—5 km. lungime, pentru a se fixa ideele și a se putea formula instrucțiunile ce statul-major era dator să dea armatei. Eacă unde duce lipsa în armate a practicianilor-teoreticiani.

Ideele confuze asupra întrebuițării fortificației pozițiunilor nu sunt datorite, în ultima analiză, decât sugestiunii de care suferătoți—sugestiunea doctrinei: că răsboiul viitor va fi de scurtă durată.

In practica lucrurile s'au petrecut altfel, căci întrebuițarea ce s'a dat fortificațiunii pozițiilor în actualul răsboiu a făcut să se vadă că cea dela Mukden nu a fost decât o timida și neînsemnată încercare. Si cei cari au inaugurat această întrebuițare au fost tocmai Germanii, pe malurile râului Aisne. Cine ar fi crezut oare, doă luni mai înainte, că falnică armată germană era sortită ca într'o zi, după o retragere precipitată, să se opreasă aci, și sub protecția sănțurilor să susțină pe loc luni întregi o luptă de uzură. Cine ar fi crezut, în 1912, că sfaturile ce da von Bern-

hardi armatei germane, de a aruncă massa din dreapta asupra Belgiei, de a smulge victorii într'o mare bătălie la Nord și de a cădea în câteva zile cu dreapta asupra Parisului, vor duce această armată, făcută pentru manevra și isbirile fulgerătoare, în întăriri, executate sub presiunea urmăririi armatei franceze, de cari cu greu se va mai despărții. Dar trebuie să își impune legile, cari de multe ori sunt foarte aspre.

După răsboiul din Mandciuria, Germanii au meditat mult asupra pregătirii tehnice și conducerii răsboiului. Cel din urmă răsboiu, al Statelor Balcanice, a fost minuțios studiat de ei. Și, din învățăminte culese din ele, Germanii s'au stabilit metoadele de luptă și mijloacele de a le practică.

In ceeace privește fortificațiunea pozițiilor, ei au învățat multe și multe au reținut, mulțumită analizei minuțioase a învățămintelor culese. Germanii, întrebuintând metoda experimentală¹⁾, s'au dat mai bine seamă ca

¹⁾ Istoria nu e niciodată în stare să înlocuiască experiența. Generalul Verdy du Vernois, ajungând la Nachod pe câmpul de bătaie, da dracului istoria și prin-

Francezii de trebuința ce simte luptătorul de a cere protecție și adăpost pământului în diferite împrejurări, în cari se poate găsi pe câmpul de luptă, în ofensivă ca și 'n defensivă; și de aceea au înzestrat pe fiecare soldat de infanterie cu o unelță și au adoptat metoade practice și tipuri noi de adăposturi.

Indată ce o linie de luptători se oprește, se ascunde și se adăpostește. Indată ce trebuie să lupte, își creează mijloacele ca să se poată retrage nevăzută. În acest dublu scop ea își pregătește pozițiuni tari, cari îi asigură luptă îndărjită, raliarea și contra-atacarea.

Acesta e principiul după care Germanii organizează toate fronturile lor de acțiune.

Fiecare front e constituit din mai multe linii de șanțuri-adăpost, paralele între ele, depărtate una de alta cam de 100 m., lungi potrivit cu efectivul luptătorilor cari au să le ocupe, și legate între ele prin comunicațiuni frânte, cari dela ele duc înapoi la o linie for-

cipiile ei, și întreabă foarte simplu: Ce-i aici? Dar istoria e bună pentru a întreține în timp de pace creerul unei armate și a-l întinde necontenit spre răsboiu; e cartea cea mai secundă în meditațiuni... (General F. Foch).

tificată, constituită din şanțuri-adăpost mult mai solid organizate ca precedentele și armate cu mitraliere. Această linie e acoperită pe toată lungimea ei, cu un tavan care adăpostește pe luptători de gloanțe de pușcă și mitraliere și de spărturi de obuze și șrapnele.

Inapoia liniei fortificate sunt construite în pământ camerele de repaos pentru rezervele liniei de luptă.

Germanii, îndată ce au ajuns la noile pozițuni, după retragerea lor dela Marna, le-au întărit dându-le o organizare și o soliditate progresivă, care în scurt timp i-au pus în stare să facă față celor mai înverșunate atacuri ale armatei franceze. Odată cu tăria, ei au căutat, și au obținut, să procure oamenilor tot confortul compatibil cu condițiunile de luptă în cari se găseau, să-i adăpostească de loviturile artilleriei franceze și să le ferească sănătatea de toate boalele cari nasc din viața în şanțuri. Cei cari au vizitat pozițiunile întărite pe întregul front german au rămas uimiți de soliditatea întăririlor și de bunul traiu al trupelor ocupătoare.

Dela începutul răsboiului, și după câteva

grele încercări, Francezii s'au dat seama că, mai presus de învățămintele teoretice, dobândite în marele așezăminte de cultură militară, stau învățămintele impuse de cruda trebuință. Un vechiu proverb grecesc zicea că «din nevoie s'au născut meșteșugurile». Înțelepciunea acestui proverb s'a adeverit și în răsboiul de față. Francezii au lăsat deoparte scolasticismul și s'au pus la lucru practic, dedus din nevoile zilei și împrejurărilor grele în cari se găseau. Bunul simț i-a făcut să înțeleagă rapede foloasele întăririlor germane, mai cu seamă după ce ofensiva le'a dat prilejul să le vadă. Comandamentul a trimis la toate unitățile ofițeri, subofițeri și soldați de Geniu ca să învețe pe infanteriști construcțiunea adăposturilor după noile tipuri germane. Educațiunea trupelor de Infanterie s'a făcut rapede; și atunci, cei cari mai 'nainte priveau cu adversiune mică sapa portativă și o găseau că îngreunează picioarele infanteristului — în pedite robur — au căutat să-și complecteze prin toate mijioacele uneltele cari le lipseau. Uneltele dispărutilor, lopatele și târnăcoapele găsite prin sate, până și uneltele de parc (din tră-

suri), toate au fost prinse pe ranițe de cei cari până atunci găseau că eră prea grea mica lopată regulamentară.

Dacă începutul a fost mai greu, restul a fost ușor. Francezii s'au organizat în scurt timp un front cel puțin tot atât de tare ca cel german, și l-au înzestrat și rânduit cu tot ce trebuiă pentru luptă, traiu și sănătatea trupelor. Dela ei au luat pildă și Englezii și Belgienii.

Pe frontul Oriental, Germanii s'au folosit tot cam atâta de fortificațiunea trecătoare, iar Rușii, cari o practicase în destul în Mandciuria, nu i-au refuzat nici acum serviciile.

Și astăzi, fortificațiunea pozițiunilor face parte din metoda de luptă a tutelor armatelor beligerante; luptele, pentru cucerirea sau păstrarea pozițiunilor, se dău după principiile și procedările răsboiului de asediu; iar uneltele de lucru sunt considerate ca arme de luptă de toți luptătorii de orice armă: de infanterie, ca și cei de cavalerie și de artillerie. Acești din urmă, având să lupte astăzi și cu inamicul din aer, nu se mai mulțumesc să fie nevăzuți de pe pământ; ei mai caută să rămână ne-

văzuți de aeroplane și de aeronefe; și de aceea își ascund gurele de foc și oamenii creându-și apăposturi cu ajutorul unelțelor și sculelor.

Răsboiul, ce se face pe frontul occidental de unsprezece luni, e răsboiu de hărțuială și de șicană, unde înaintarea, ca și retragerea, nu se fac decât pas cu pas dar cu mari sacrificii; unde forțele morale, ca și tunul, stau în neîntreruptă muncă și încordare, cari le seacă puterile dacă nu le alimentăm necontenit.

*

Cum vedem, luptele și bătăliele de pozițuni au devenit normale în răsboiul de azi; ele sunt compatibile cu durata răsboiului și sunt, pot zice, un rezultat al masselor cari duc răsboiul. Si e firesc să fie aşa. Când o țară se decide astăzi să intre în răsboiu și când, pentru a-l face, pune sub arme întreaga națiune, ea nu se gândește să se lasă îngenunchiată după cea dintâi înfrângere. A trecut de mult timpul când soarta țărilor se regulă după o singură bătălie, sau după o manevră — strategică fulgerătoare. Cine mai crede astăzi că soarta

unui mare imperiu se va hotărî numai după o bătălie de câteva ore, cum s'a hotărît soarta Austriei în 1866, după bătălia dela Königgrätz și o campanie de 68 zile. Azi nici chiar o țară mică, cum e eroica Serbie, nu se va lăsă să fie călcată în picioare de o mare monarhie decât după ce ultimul luptător sârb va trage ultimul cartuș.

Și dacă e aşa, eu mă întreb: cum a putut cineva să gândească serios că două țări rivale, cari nu au îndrăznit să se provoace la luptă în timp de o jumătate de veac aproape, vor intră în răsboiu cu armate de milioane de luptători cu cari au cheltuit zeci de miliarde, și vor pune în mișcare toate forțele lor vii și producătoare, numai pentru a încercă soarta armelor într'o *bătălie initială decisivă*, hotărîte fiind dinainte ca cea învinsă să ceară pace și să primească toate condițiile ce-i va impune învingătorul.

Nu. Duelul între națiuni nu e ca duelul dintre indivizi. Aceștia es pe teren și se bat până când unul din ei e atins. Atunci onoarea e declarată satisfăcută și duelul încetează. Națiunile nu se mai bat astăzi pentru satisfacerea

onoarei atinse, ci pentru ocrotirea intereselor lor vitale; și, când se hotărăsc să se bata, se bat cu toate puterile lor până când una din ele își va secă toate mijloacele de luptă și va fi pusă în neputință de a duce lupta mai departe.

Pentru astfel de motive s'a deschis răsboiul de astăzi, și în astfel de condițiuni el se desfășoară. Tot ce se petrece înaintea ochilor noștri intră într'un cadru mare: masse de trupe mari, fronturi de acțiune mari, durată bătăliilor mare, mijloace de acțiune mari și nenumărate. Un asemenea răsboiu absoarbe toate forțele producătoare — fizice, intelectuale, morale și materiale — ale națiunilor și le uzează până la desăvârșita lor secare. Răsboiu de scurtă durată, sfârșit printr'o bătălie inițială hotărîtoare, nu se poate. Răsboiu lung presărat de bătălii mari, da, căci pentru o națiune, care a intrat în răsboiu în condițiunile de astăzi, jumătățile de măsuri nu sunt permise. Și de oarece nu pot crede că vreuna din ele a fost tărîta inconștient în răsboiu, nu pot nici admite că ar putea să încheie răsboiul fără a fi tras ultimul cartuș.

O..., dar ultimul cartuș nu trebuie tras înainte ca interesele țării să fie satisfăcute, și ca să-l păstrăm, trebuie ca răsboiul să fie pregătit prin mobilizarea și exploatarea tutelor forțelor țării.

«Cea mai bună organizare militară este aceea care, în caz de răsboiu, va mobiliza toate izvoarele intelectuale și morale ale țării în vederea asigurării reușitei lui. Când e în joc fința țării, nimeni nu are drept să se apere numai cu o parte din forțele sale».

«In viitor se va cere unei țări să-și conserve cât se poate mai mult timp forțele, adică i se va cere mai mult să fie capabilă de o sforțare de lungă durată decât de o sforțare intensă»¹⁾.

Pregătirea răsboiului.

1º. Pregătirea politică.

Cred că am ajuns să arăt că astăzi răsboiul nu însemnează numai lupta între două armate, ci lupta corp la corp între două, sau mai multe,

¹⁾ Mareșalul Von der Goltz : la Conduite de la Guerre.

națiuni, cari își aruncă în bătălie sângele, finanțele, energiele morale, speranțele și libertățile lor. Bătălia între armate nu e decât un epizod al răsboiului, epizod hotărîtor, dar nu un act izolat și neatârnăt.

Strategia întrebuiștează mijloacele de răsboiu ce-i pune la dispoziție politica, dar nu le creează; ea intră în acțiune din ordinul politicei; ea nu-și alege scopul ci merge spre scopul ce i-a hotărît politica; ea încetează acțiunea când fi ordonă politica.

Politica ordonă. Strategia execută.

Prin răsboiu politica culege fructul sacrificiilor de mai înainte; ea nu triumfă însă decât atunci când sacrificiile au fost satisfăcătoare.

Antagonismul între tendințele politicei, jocul finanțelor și puterea armată a țării nu poate aduce decât nenorociri; *lipsa de uniune între politică, finanțe și armată e cauza neputinței unui stat*. Dacă toate aceste forțe sunt combine, patria poate fi sigură de soarta ei și poate merge cu pasul sigur către progres și libertate.

Rândurile aceste nu sunt ale mele; ele au fost scrise pentru o mare țară și o mare ar-

mată de un fost profesor la școala superioară de răsboiu din Paris¹⁾, un an înaintea marelui răsboiu. Am găsit însă cu cale de a le reproduce în capul studiului pregătirii răsboiului.

Pregătirea răsboiului cuprinde: pregătirea politică a răsboiului; pregătirea forțelor materiale; pregătirea armatei.

Pregătirea politică a răsboiului, în cercul strâns în care mă pun, constă din: *crearea alianțelor, asigurarea neutrilor, pregătirea și întreținerea opiniunii publice favorabilă răsboiului* în țară și în străinătate.

Ilustrul mareșal Moltke taxă de naive guvernele cari se bizeu pe alianțe și pe înțelegeri cordiale. „Tractatele de alianțe, zicea el, sunt lucruri excelente, dar îndată ce interesele intră în joc ele nu mai sunt observate. Să nu ne prea bizuim pe ele, și să ne stimăm satisfăcuți dacă vor fi în stare să constrângă națiunea aliată a păstră neutralitatea“.

¹⁾ Les Japonais en Mandchourie, par le Colonel Cor-donnier. Paris.

Mărturisirea aceasta e de mare însemnatate astăzi, fiindcă ne face să vedem câtă incredere aveă Germania în aliații săi. Se îndoiă, dacă nu de toți, cel puțin de-o parte din ei; dar se îndoiă și mai mult de sinceritatea puterilor triplei înțelegeri, și de aceea chiar atât generalul von Schlieffen, fostul cap al marelui stat-major, cât și generalul Bernhardi, sfătuiau că, în caz de răsboiu cu Franța, armata germană să pătrundă în Belgia, să-i ocupe litoralul, și de acolo să se arunce ca un vârtej asupra Franței și Capitalei ei. Primele succese vor provoca în aliații ambelor tabere atitudini favorabile Germaniei: Belgia înfricoșată își va retrage armata în cetăți și nu va mai mișca, chiar dacă armatele germane i-ar occupa o parte din teritoriu. Anglia va perde pofta de a-și aminti de cordiala înțelegere cu Franța, neîncrezându-se în sprijinul lui Marte, căruia nu i-a ars până acum destulă tămâie. Italia temându-se de pedeapsă, dacă Germanii vor ești victoriosi și simțind că va câștiga cu ușurință o bună pradă de răsboiu (Tunisia franceză după Tripolitania tur-

cească), dacă va intră în acțiune, va trece în partea Germaniei.

Numai de Austria nu se îndoește Germania. Cea mai mică isbândă a armatei germane o va decide să iee poziția la granița Rusiei, și chiar să treacă dincolo de graniță. Interesele ei sunt prea legate de ale Germaniei, și prea în mare conflict cu interesele Rusiei, ca să nu se folosească de un asemenea prilej bine venit, și să nu se îmbărbăteze de orice succes al Germaniei. De Austria, Germania e sigură că va fi alături de ea și va merge în contra Rusiei.

Deci, după socoteala Germanilor, precipitarea acțiunii într'un răsboiu cu Franța trebuia să fie nu numai un act strategic, dar și un act politic de mare însemnatate, menit: a-i asigură alianțele în cari nu se prea încredea; a despărți Franța de aliații săi de la Nord și Vest și a pune botnița neutriliilor.

Constat dar că pregătirea alianțelor, cu adevărata ei sancțiune, nu e considerată în Germania ca o operațiune politică, înaintașa răsboiului, ci mai mult militara încredințata soartei necunoscute a primelor operațiuni tactice.

Din acest punct de vedere găsesc că pregătirea politică a răsboiului nu a fost bine făcută de Germani.

După începerea operațiunilor, acțiunea politică a Germaniei asupra neutrilor a fost destul de bine condusă. O singură defecțiune constat până acum: a Italiei, care din aliată devenise neutră; dar aceasta eră fatală și de mult prevăzută de unii.

Eu găsesc că asigurarea alianțelor posteroară declarării răsboiului este o greșită politică militară, căci introduce în desfășurarea operațiunilor militare ale răsboiului *factori necunoscuți*, cari pot influența în rău rezultatul lui.

Factor necunoscut a fost Armata Belgiană, de care s'a isbit, fără să se aștepte, armata germană la începutul ostilităților, care-i stă și azi în cale și îi stăvilește cucerirea coastei răsăritene a canalului Mânecei.

Factor necunoscut a fost Anglia, care a pus o forță neașteptată în calea armatelor germane din primele zile de operațiuni, pe când Germania eră sigură că va ocupa nesupărată Belgia și litoralul Mânecei, și va lovi Parisul

înainte ca Anglia să fi putut debarcă în Franța un singur corp de armată. La apelul regelui George o armată națională s'a constituit, instruit, echipat și pregătit pentru acest răsboiu științific modern, unde rezistența fizică și eroismul individual nu sunt de ajuns pentru a asigură succesul. La apelul regelui George toate țările, cari constituiesc marele imperiu colonial al Marei-Britanii, au trimes în Europa contingentele lor militare pentru a luă parte la răsboiul Metropolei.

Factor necunoscut a fost Italia, *aliata Germaniei*, care nu a voit să urmeze în răsboiu, a stat neutră nouă luni și apoi a declarat răsboiu Austriei, aliata credincioasă a Germaniei.

Tot printre factorii necunoscuți, cari trebuiau absolut cunoscuți înainte de răsboiu de statul-major german, și privesc pregătirea politică a răsboiului, pot pune:

Neașteptata mobilizare a armatei ruse și intrarea ei în acțiune înaintea prevederilor Germaniei;

Slăbăciunea armatei austriace la începutul răsboiului;

Rezistență extraordinară a bravei armate sârbești și victoile câștigate de ea asupra armatei austriace.

Pregătirea alianțelor a fost mult mai bine făcută și realizată de Franța și de celelalte puteri ale triplei înțelegere; și mulțumită acestei pregătiri, Franța a putut la început înălțură un mare dezastru, iar în urmă luptă cu arme egale cu puternicul ei adversar.

*

Pregătirea politică a răsboiului găsește un auxiliar de cea mai mare valoare în *Pressă*. Pressa țării are menirea ca să pregătească opiniunea publică înainte de răsboiu și să o călăuzească în timp de răsboiu. Pressa și opiniunea publică sunt doi termeni cari nu se pot despărți.

În răsboiul de azi – înțeleg și pe cel ce-i va urmă – fiecare națiune caută să apere în contra adversarului, sau adversarilor săi, toate izvoarele vieței, tot ce constituie ființa morală și materială a națiunii. E firesc dar ca nici un element al națiunii să nu rămână străin răs-

boiului, nicio formă a activității ei, nici un cetățean al țării, bărbat sau femeie. Totul trebuie pus în joc pentru mântuirea patriei și neamului.

Pe toate acestea presa trebuie să le facă cunoscut populațiunii țării. Trebuie să înțeleagă toți, fără excepție: toate clasele societății, industriașii, intelectualii, orășenii, sătenii, lucrătorii, muncitorii, că într'un răsboiu ca acesta, care întrece tot ce mintea omenescă își închipuiă despre răsboiu, care nu are seamănă în istoria omenirii întregi, fiecare om are un rol și o răspundere, pe cari nu le poate îndeplini decât cu mintea luminată și muncind fără răgaz. Fiecare trebuie să priceapă că munca și sacrificiul său, puse la un loc cu munca și sacrificiul concetățenilor săi, constituiesc forțele națiunii.

Rolul pressei e mare și binefăcător, și de aceea ea trebuie să stingă polemicele și să lupte ca toate partidele să se strângă împrejurul marii idei urmărite, să caute și să scoată la lumină toate argumentele unirii pentru rezistență și luptă. Ea trebuie să nu-și mai amintească nici vechile dușmani politice,

nici vechile lupte de interes; o singură datorie are: să facă pe cetăteni să credă că totdeauna au fost uniți și călăuziți de aceleași sentimente și de acelaș ideal.

Urmând calea aceasta, presa își face datoria; neurmând, săvârșește crima de „vătămare a națiunii“.

Îndată ce începe răsboiul, presa e mobilitată moralmente. De acum înainte ea trebuie să facă parte din puterea națională, pe care organele răspunzătoare să-și poată sprijini întreaga lor acțiune pentru atingerea scopului ce urmărește națiunea sub arme; și, făcând parte din această mare putere, ea trebuie coordonată cu celealte părți și supusă acelorași restricțiuni și obligațiuni. În ziua denunțării păcei, ministrul de răsboiu francez convocând la Elysée pe directorii ziarelor din Paris le-a spus cam următoarele cuvinte: «Domnilor, me bizuiu pe patriotismul vostru pentru a primi de bună voie regimul cel nou pe care evenimentele îl impun pressei. Nu are să vi se spună totul. La început chiar are să vi se spună puțin de tot, dar vă făgăduesc că tot ce vi se va spune va fi ade-

vărat. Nimic nu se va exagera, nimic nu se va preface, dar la fiecare pas vom fi siliți să ținem sub tăcere oarecare informații, cari ni s-ar părea că pot compromite apărarea națională».¹⁾

Toți se așteptau la o astfel de declarație, fiindcă toți simțeau că răsboiul din 1914 va întrece pe cele mai grozave dintre răsboaie. Fiecare simțea că pătrunde în niște regiuni, necunoscute, în zona unui infern interzis până atunci închipuirei omenești, și că pentru aceasta trebuie să schimbe, de sus până jos, deprinderile și moravurile.

Regimul censurii militare începea, regim indispensabil, pe care toți francezii, gazetari și cetitori, l-au înțeles și l-au suportat cu conștiința că-și îndeplinesc o strictă datorie către Franța în suferință. A fost o clipă de neuitată înălțare sufletească, și din acea clipă presa franceză a devenit cel mai puternic auxiliar moral al acțiunii militare. Si clipa aceasta a fost simțită de marele public, a cărui

¹⁾ La Revue Hebdomadaire (No. 11, mars 1915): La presse pendant la guerre, par Alfred Capus, de l'Academie Française, Paris.

conștiință și opinie nu a încetat să călăuzită de presă pe drumul datoriei cetățenești și patriotice.

Din acea zi, presa franceză nu a încetat să propovăduiește ideile esențiale care, trebuiau să călăuzească adevărata opinie publică:

Că răsboiul, prin marea lui desvoltare și prin complexitatea elementelor angajate, va fi lung, iar nu scurt cum se credează până atunci.

Că victoria era sigură numai prin uzarea forțelor Germaniei, dacă până atunci Franța va putea să-și conserve armata intactă și să țină pept vrăjmașului până când ea și aliații săi își vor complecta forțele.

Că totul, în ordinea militară, ca și în cea civilă, trebuia combinat ca să asigure maximum de rezistență.

Aceste idei trebuiau împărtășite masselor cetățenești. Trebuie, mai cu seamă, fiindcă Franța ajungea la cotitura cea mai tragică a răsboiului: retragerea spre Sud și deschiderea Parisului¹⁾.

¹⁾ La Revue Hebdomadaire (No. 11, mars 1915): La presse pendant la guerre, par Alfred Capus, de l'Académie Française, Paris.

Pressa franceză și-a făcut cu prisosință datoria și a binemeritat dela patrie.

Eu trec sub tacere atitudinea unei mici părți a pressei noastre din vara anului 1913, fiindcă am cea mai deplină încredere că atunci când ora va sună, întreaga pressă română, ca pressa franceză, va ști să-și facă datoria și înainte și după declararea răsboiului, și încheiu cu cuvintele prin cari d-l Alfred Capus încheie conferința sa asupra pressei în răsboiu: „Pressa, cu toate petele istoriei ei, merită acum să avem toată încrederea în ea; ea a desvălit, în aceste zile tragice, adâncimea influenței sale asupra opiniei publice și importanța rolului său în timpul răsboiului. Ea a fost mai strâns legată de viața țării ca niciodată; ea i-a tălmăcit sentimentele, ea a reprezentat în adevăr pe Franța în acțiune, și această colaborare, Franța nu o va putea uită“.

Și, ca pressa să-șidee sama mai mult de nobila-i chemare în răsboiu, voiu încheiat spu-nând: Energia armatei, numai dacă e susținută de conștiința poporului, poate câștiga cauza ce urmărește.

2º. Pregătirea forțelor materiale

Dacă opiniunea publică e forța morală care susține o armată în acțiune, forța materială îi este dată de pregătirea forțelor materiale ale națiunii:

Finanțele, Industria, Știința. Aceste forțe se pregătesc din timp de pace și se mobilizează în timp de răsboiu.

Dintr'un articol apărut zilele trecute în ziarul «Viitorul», intitulat *Răsboiul Aurului* extrag următoarele reflecționi:

«Unii numesc răsboiul de azi «răsboiul munitionilor» fiindcă s'a dovedit că armata consumă astăzi cantități aşă de mari de muniționi cum nimeni nu și-ar fi închipuit vreodată. Alții îl numesc «răsboiul căilor ferate» fiindcă este constatat că Germania, grație neîntrecutei lor rețele de căi ferate, au putut obține superioritatea când pe frontul oriental, când pe frontul occidental de operaționi, — noi putem zice că, grație acestei rețele, ei au putut opera pe linii interioare, în acelaș timp,

în contra a doi redutabili adversari. Unii, în fața rolului mare și neașteptat ce au jucat, submarinele, voesc să-l boteze «răsboiul submarinelor». Alții, uimiți de mărimea colosală a efectivelor sub arme, îl numesc cu drept cuvânt «răsboiul efectivelor mari».

«Fiecare din aceste numiri și caracterizări sunt exacte, dar cea mai generică, aceea care le cuprinde pe toate e desigur «răsboiul Aurului».

«Și munițiunile și căile ferate și submarinele—totul se cumpără cu aur, și Statele cele mai bogate au cei mai mulți sorți ca să iasă învingătoare.

«Odată învederat acest lucru, toate Statele intrate în luptă au căutat să-și mărească, sau să-și manțină, stocul de aur. Ca urmare a acestei necesități, toate țările au oprit exportul aurului. Și cu toate aceste, aurul nu poate fi reținut în țară în împrejurările de azi (vorbind de țările beligerante).

«Să luăm, de pildă, pe Franța. Stocul de aur al Băncei Franței crescuse în ultimul an cu 800 milioane. Răsboiul a redus comerțul exterior al Franței, a redus deci și intrarea

aurului în țară. Pe de altă parte industria franceză are nevoie de multe materii prime pe care le aduce din străinătate plătindu-le cu aur. Apoi munițiile și materialul de răsboiu procurate de America, le plătește tot cu aur. Apoi o mare scădere a intrării aurului în Franța o cauzează neplata cupoanelor multor împrumuturi făcute în această țară de State cari se află azi în răsboiu. Și străinii, cari altă dată intrau în Franța în număr atât de mare, au încetat a mai vărsă zecile și sutele lor de milioane în aur.

«Pe deoparte plățile cari trebuesc făcute în aur au crescut, pe de alta intrările aurului au scăzut.

«Pentru a protege aurul să facut o lege care oprește exportul lui subt orice formă, făcând o singură excepțiune pentru Banca Franței, prin care se fac plățile pentru străinătate. Apoi, paralel cu această măsură să facut apel la patriotismul francez, pe care panica mobilizării îl abătuse. De atunci deținătorii de aur vin necontenit să-l schimbe în bilete de bancă, și varsă milioanele de aur în cassele bănciei.

«De altfel, și în alte țări beligerante subscrerile la împrumuturile de răsboiu dovedesc că popoarele fac serioase sacrificii materiale pentru apărarea patriei.

«Ce va fi la sfârșitul uriașului răsboiu? Cum se vor reface stocurile de aur, răspândite astăzi fără prea multă tocmeală cu ușurința necesităților inexorabile?

«Cum se vor lichida uriașele operațiuni financiare de aproape 200 miliarde, cât se zice că costă până acum răsboiul mondial?

«Până atunci trebuie să constatăm că *arma de căptenie a răsboiului actual e drugul de aur din pivnițele băncilor de emisiune a dieritelor State*.

Da, lipsa drugului de aur a pus capăt răsboiului russo-japonez din 1904—1905.

In acest răsboiu, bătălia finanțieră a jinut acelaș loc ca bătălia dintre armatele potrivnice. Pacea dela Portsmuth, care nu a satisfăcut de loc pe Japonezi, a fost primită de ei nu din cauza slăbirii batalioanelor lor, ci din cauza secării finanțelor lor. In Februar 1904, la începutul răsboiului, datoria Japoniei era de 1.450 milioane; in Martie 1906, ea se ridică

la 4.830 milioane; sau o diferență de 3.380 milioane la cari, dacă se adaugă împrumutul deja autorizat și cheltuelele celor două bugete anuale, se poate evalua cheltueala totală a răsboiului la 5.120 milioane lei.

Rușii au cheltuit și ei aproape 7 miliarde.

Dar, la cheltuelele făcute de Japonia trebuie să adăugăm încă 1.320 milioane cheltuiți cu refecțiunea flotei și armamentului, cu răspлатă, pensiuni, etc.; adică în total 6.440 milioane lei. Japonia urmărind o politică de cuceriri și-a sleit finanțele în curs de 17 luni, căci e uimitoare sforțarea financiară ce a făcut Statul de a găsi să cheltuiască lunar câte 270 milioane pentru răsboiu, când întregul său venit anual, bugetar, nu era de cât de 570 milioane.

Japonia a fost deci obligată, după 17 luni de răsboiu, să înceteze răsboiul și să primească tratările de pace cu Rusia. Ea a trebuit să renunțe la indemnitatea de răsboiu, de care avea atâtă trebuință, și să se mulțumească cu prețul păcei admis de Rusia.

Pentru a face răsboiul trebuie să facă trei lucruri: 1° bani; 2° iar bani; 3° încă bani. Colonelul

«De altfel, și în alte țări beligerante subscrerile la împrumuturile de răsboiu dovedesc că popoarele fac serioase sacrificii materiale pentru apărarea patriei.

«Ce va fi la sfârșitul uriașului răsboiu? Cum se vor reface stocurile de aur, risipite astăzi fără prea multă tocmeală cu ușurința necesităților inexorabile?

«Cum se vor lichida uriașele operațiuni financiare de aproape 200 miliarde, cât se zice că costă până acum răsboiul mondial?

«Până atunci trebuie să constatăm că *arma de căpetenie a răsboiului actual e drugul de aur din pivnițele băncilor de emisiune a diferitelor State*.

Da, lipsa drugului de aur a pus capăt răsboiului russo-japonez din 1904—1905.

In acest răsboiu, bătălia finanțiară a ținut acelaș loc ca bătălia dintre armatele potrivnice. Pacea dela Portsmouth, care nu a satisfăcut de loc pe Japonezi, a fost primită de ei nu din cauza slăbirii batalioanelor lor, ci din cauza secării finanțelor lor. In Februar 1904, la începutul răsboiului, datoria Japoniei era de 1.450 milioane; în Martie 1906, ea se ridică

la 4.830 milioane; sau o diferență de 3.380 milioane la cari, dacă se adaugă împrumutul deja autorizat și cheltuelele celor două bugete anuale, se poate evalua cheltueala totală a răsboiului la 5.120 milioane lei.

Rușii au cheltuit și ei aproape 7 miliarde.

Dar, la cheltuelele făcute de Japonia trebuie să adăugăm încă 1.320 milioane cheltuiți cu refecțiunea flotei și armamentului, cu răsplate, pensiuni, etc.; adică în total 6.440 milioane lei. Japonia urmărind o politică de cuceriri și-a sleit finanțele în curs de 17 luni, căci e uimitoare sforțarea financiară ce a făcut Statul de a găsi să cheltuiască lunar câte 270 milioane pentru răsboiu, când întregul său venit anual, bugetar, nu era de cât de 570 milioane.

Japonia a fost deci obligată, după 17 luni de răsboiu, să înceteze răsboiul și să primească tratările de pace cu Rusia. Ea a trebuit să renunțe la indemnitatea de răsboiu, de care avea atâtă trebuință, și să se mulțumească cu prețul păcei admis de Rusia.

Pentru a face răsboiul trebuesc trei lucruri: 1° bani; 2° iar bani; 3° încă bani. Colonelul

Cordonnier, autorul importantei monografii «des Japonais en Mandchourie», citată de mai multe ori în cursul acestui studiu, stimă, în 1912,— călăuzându-se de cheltuelile făcute de Japonia,— ca, în cazul unui răsboiu, Franța cu budgetul său de 4 miliarde, va putea cheltui în fiecare lună jumătate din veniturile anuale, adică 24 miliarde lei într'un an de răsboiu.

Pentru a putea face față unor sarcini atât de grele, statele sunt datoare să deo o bună orientare politicei lor financiare, să mărească depozitele statului și să asigure concurența izvoarelor financiare la satisfacerea trebuințelor armatei mobilizate.

Pregătirea forțelor financiare ale unui stat în timp de pace și mobilizarea lor în timp de răsboiu este cheia — de sigur, de aur — care singură deschide și închide răsboiul. Rezolvarea acestei grele probleme trebuie să facă preocuparea zilnică a oamenilor de stat, căci lipsa unei bune pregătiri poate compromite operațiunile militare cele mai bine pregătite.

*

Se poate întâmplă ca o țară, care și-a pre-

gătit finanțele în vederea răsboiului, să nu poată intră la timp în răsboiu, sau să nu-l poată continuă, din cauza lipsei mijloacelor de acțiune. Cazul întâiu privește pregătirea materială a armatei; cazul al doilea, mobili-zarea industriei țării. De acest din urmă mă voi ocupă aci.

Presupun că armata a avut tot ce i-a trebuit când a intrat în răsboiu. În ce limite? În practică nicio armată nu are tot ce-i trebuie când se mobilizează, iar după mobilizare golul în partea materială a unei armate merge crescând potrivit cu durata răsboiului. Cauzele care nasc golul sunt două: una permanentă, con-sumarea și uzarea; alta, accidentală, per-derile.

Statele sunt datoare să iee măsuri din timp de pace ca să întreție stocul materialului de răsboiu de toate categoriile, după cum întrețin efectivele armatei. Această întreținere se face prin înlocuire și prin reparații. Înlocuirea se face: din depozitele armatei, de industria statului, sau cea privată din țară; și de in-dustria străină, dacă hotarele țării nu sunt

închise. Intreținerea se face în atelierele și stabilimentele statului, sau în cele private.

E foarte însemnată această chestiune, și totuși constat că armatele beligerante — și unele chiar din cele mai bogate — au neglijat-o, din cauza greșitelor socoteli ce s-au făcut din timp de pace, întemeiate pe informațiunile culese din ultimile răsboaie și mai cu seamă din cel mandciurian, și pe doctrina răsboiului.

E cunoscută de toți înverșunarea cu care luptă armatele beligerante pe cele două mari fronturi de operațiuni, unde din primele zile ale răsboiului s-au dat luptele cele mai crâncene. Germanii, în deosebi, s-au dedat în primele luni la o adevărată orgie de focuri de tun, de mitralieră și de pușcă. La cea mai mică alarmă, mitralierele lor aruncă pe câmp adevărate pânze de gloanțe fără chiar să cauteținta; tunurile lor bat zi și noapte pozițiile vrășmașe și la cel mai mic semn de mișcare acopere cu o adevărată ploaie de gloanțe, des cărcate de șrapnele, tot terenul văzut și nevăzut din fața bateriilor lor. E de prisos cred să amintesc extraordinara întrebuițare de

munițiuni făcută în luptele îndelungate dela Ypres, Souchez, Soissons, pădurile de pe dealurile Argonnei, podișul dintre Meuza și Mozela, și munții Vosgi. Pe frontul de Est, Germaniei, ca să pregătească spargerea frontului din sectorul Dunaetzului, au întrebuințat, se zice, 1500 guri de foc de diferite calibre, cari au tras 700.000 proiectile. Iși poate cineva da seama de urgiea uraganului de oțel și plumb, care s-a deslăunțuit asupra întăririlor și trupelor armatei a 3-a rusă? Ca și Germanii, Francezii au întrebuințat, fără nici o măsură, focul, răspunzând prin râsipa risipei de munițiuni. În luptele de pe podișul dela Nord de Arras, în cursul lunei Mai, ei au strivit rezistența Germanilor aruncând peste 200.000 proiectile asupra pozițiilor dela Carancy și 300.000 la începutul acțiunii ofensive din Artois.

Dar, această întrebuințare de focuri violente și aproape nesfârșite, a avut ca rezultat: secarea rezervelor de munițiuni și uzarea armamentului.

Prin uzarea țavei și a ghinturilor soliditatea tunurilor și puștilor nu se compromite, numai

preciziunea tragerii și justețea lor vor suferi, și aceasta e mult.

Gurele de foc cu cât sunt de calibru mai mare cu atât se uzează mai răpede. Așa de pildă: un tun de marină de 305 mm., care aruncă un obuz de 420 Kgr., e scos din serviciu după 200 lovitură, din cauza tocirii ghinturilor țăvei; tunul de 340 după 180 lovitură; iar mortierul german de 420 mm., numai după 65 sau 70 lovitură trase. Tunul francez de 75 mm. rezistă mult mai bine, căci nu începe să peardă justeță și bătaia de cât după 3000 lovitură trase. (Se spune că orice tun de câmp, care a tras 3000 lovitură, e trimis la arsenal pentru a se repară);

Pușca rezistă bine la uzură, dacă are țava bine întreținută și nu e curățită prea des; ea poate să dureze mai multe luni și chiar până la sfârșitul unui mare răsboiu, fără ca preciziunea să i se modifice simțitor. S'au văzut puști, cari au putut trage în bune condițiuni până la 4000 cartușe. Preciziunea puștei aflată în serviciul armatei Statelor-Unite începe să sufere după 1500—1600 cartușe trase.

După Generalul Langlois, fiecare tun de

câmpie trebuie să dispună de un aprovizionament maximum de 5000 loviturî (socotind 10 zile de luptă cu o consumare maximă de 500 loviturî de zi) și minimum de 3000 loviturî. Regretatul general scoteă această cifră din observațiunile făcute în răsboiul mandciurian aplicate la un mare răsboiu european, și cred că prevederile lui se verifică în bună parte de actualul răsboiu. Cât pentru dotația infanteriei, cred că 2000 loviturî de pușcă vor satisface trebuințele răsboiului.

Cum vedem dotația maximă a tunurilor de câmp și a puștelor infanteriei corespunde duratei lor de serviciu maxime. În cazul unui răsboiu mai îndelungat, puștile și tunurile, care vor trage peste limitele arătate, vor trebui scoase din serviciul frontului din cauza uzării țăvei și trimise la arsenalele de reparații.

Dar, în afară de țăvi, care cum vedem au o durată mare de serviciu, tunurile și puștile au un număr de organe mult mai delicate, care se scot răpede din serviciu (cum e aparatul de ochire la tunuri, aparatul de închidere, afetul, etc.), și care trebuie înlocuite, sau reparate.

In ceeace privește dotațiunea ce am fixat pentru munițiuni, se știe că nu poate fi procurată în întregul ei din timp de pace, fiindcă pulberile, sau materiele explosibile, cu cari sunt încărcate, au o durată de traiu peste care nu se poate trece fără ca ele să nu-și pierdă calitățile balistice. Așa de pildă, pulberea din cartușele infanteriei nu trebuie conservată mai mult de zece ani. Urmează dar că stocul de pace va fi mult mai redus; dar pentru a asigură stocul de răsboiu trebuie să existe în țară: materiele prime necesare acestui stoc și ateliere rânduite pentru fabricarea munițiunilor infanteriei și artilleriei. De această chestiune m'am interesat mult ca ministru, și la plecarea mea din minister am lăsat studii complete pentru mărirea capacitatei de lucru a marilor stabilimente de artillerie. În intenționea mea era ca arsenalul armatei să fie complet reorganizat împărțindu-l în două: o secțiune, unde se găsește, având ateliere pentru construcțiunea trăsurilor armatei și ateliere pentru repararea și chiar fabricarea armelor portative; și alta, instalată pe alt teren, spe-

cial organizată pentru fabricarea proiectilelor și turnătorie.

Dar trebuințele unei mari armate sunt numeroase și foarte variate, iar industria militară, oricât de bine și de complet organizată ar fi, e incapabilă să le satisfacă pe toate ; de aceea e nevoie ca Administrația Militară să studieze din timp de pace rechiziționarea fabricelor și stabilimentelor industriale din țară, de cari va avea nevoie în timp de răsboiu, iar Statul să acorde subvențiuni pentru instalațiunile și dotarea lor cu cele necesare pentru fabricatele speciale ale armatei. Cu modul acesta ele vor fi oricând în stare de a fi rechiziționate și puse în serviciul armatei.

Mobilizarea industriei private e de mare însemnatate în zilele noastre. Dar aceasta trebuie făcută cu rost și socoteală din timp de pace, pentru a coordonă toate mijloacele materiale și personale. Baza organizării acestei mobilizări este recensământul stabilimentelor industriale și controlul lucrătorilor industriali, ținut pe categorii. Cei găsiți trebuincioși, după planul de mobilizare, vor fi mobilizați pe loc întocmai ca personalul căilor ferate și al ad-

ministrațiunii poștelor, telegrafului și telefoanelor.

O bună organizare a mobilizării industriale cere ca, pe lângă Ministerul de Răsboiu, să funcționeze comisiuni mixte industriale : o comisiune pentru industria armamentului, munițiunilor, explosivelor, materialului technic și de transport; o comisiune pentru industria alimentară și a îmbrăcăminteи ; și o comisiune sanitară ; toate compuse din specialiști militari și civili și legate de organele speciale și răspunzătoare ale administrațiunii răsboiului. Acestor comisiuni le revine sarcina de a coordona toate mijloacele țării și de a pregăti mobilizarea lor, ajutându-se de organele militare referente (personalul tehnic al artileriei și al geniului, personalul administrativ și personalul sanitar) și de biourourile de recensământ și rechizițiuni, cari funcționează pe lângă fiecare cerc de recrutare.

Țările mari pot dà o altă organizare. Anglia, a cărui pregătire militară eră la începutul răsboiului în stare embrionară, văzându-se amenințată de lipsa de munițiuni și de material de răsboiu, a înființat acum trei luni, sub presiunea trebuinței «un minister, zis, al mu-

nițiunilor», și rezultatele dejă dobândite par a fi bune după cum mărturisește primul ministru, d-l Asquith, în discursul cu care închide parlamentul (17 Iulie st. v.): «ministrul Lloyd George, care a adunat împrejurul său o pleiadă de specialiști, a reușit să organizeze producția industrială a materialelor necesare pentru continuarea viguroasă a răsboiului, pe o bază pe care nimeni nu ar fi visat-o».

In Franța, înaintea acestui răsboiu, există, pe lângă ministerul de răsboiu, un sub-secretariat de stat care îngrijă de partea administrativă a armatei. După lecțiunile învățate în cursul anului de răsboiu, s'a mai înființat pe rând: un sub-secretariat pentru munițiunile de răsboiu, și un sub-secretariat al sănătății (serviciile sanitare). Titularii acestor trei sub-secretariate, cari au rang de miniștri, strânși în jurul ministrului de răsboiu, organizează exploatarea părții industriale referente și îngrijesc ca armata să fie îndestulată la timp cu tot ce-i trebuie pentru a luptă, a trăi, și a-și îngrijī sănătatea.

Organizarea ce propun e identică cu aceasta, cu deosebire că înlocuiesc sub-secretarii

de stat, cari în organizarea noastră nu pot există, și nici nu e trebuință de ei, cu inspectorii generali respectivi dela ministerul de răsboiu, cari au, și trebuie să aibă, capacitatea și răspunderea pregătirii armatei.

In fine, pentru a pune în legătură această organizare, în vederea trebuințelor majoare ale răsboiului, cu regimul nostru parlamentar, controlul permanent al pregătirii trebuie să revină comisiunilor parlamentare, permanente, alese de Senat și de Camera deputaților.

Intr'un articol intitulat «L'Académie des Sciences et la Guerre»¹⁾, d-l Gaston Bonnier, membru al Academiei de Științe din Franța, spune că, pe lângă serviciile aduse Armatei și Națiunii, de cari s'a putut vorbi,

«Mai sunt și altele aduse apărării naționale de membrii Academiei de Științe, dar asupra căror nu se poate insistă înainte de a se sfârși răsboiul: aceste privesc invențiu-

¹⁾ La Revue hebdomadaire. No. 12 (20 Mars, 1915)
Paris.

nile tehnice pentru perfecționarea armelor de răsboiu, artileriei, aviațiunii, reperajului exact al locului unde se găsesc bateriile dușmanului; chestiunile de ravitaliare, problemele agricole impuse de scăderea mânei de lucru din cauza mobilizării, etc».

In mica sa cuvântare, din ședința dela 3 August 1914, președintul Academiei de Științe zice: «In situația în care se găsește Patria, sunt sigur a fi interpretul tuturor membrilor Academiei, nemobilizați de un serviciu public, declarând în numele lor că se țin la dispoziția Guvernului pentru a ajută Apărarea Națională, fiecare în specialitatea sa».

La 10 August, academicianii s-au grupat pentru a constitui șase comisiuni ale Apărării Naționale: Mecanica și Aviațiunea; Telegrafia fără fir; Radiografia; Himia și Explosibilele; Medicina, Hirurgia și Higiena; Alimentarea.

Prin aceasta, știința franceză a fost mobilitată pentru apărarea Patriei.

Aceste secțiuni s-au pus în legătură cu toate organele armatei, au început lucrul și rezultatele nu au întârziat. Rămâne să iau că nu se pot aminti decât acele de cari se poate vorbi:

Chiar în ziua de 10 August, d-l Delorme a comunicat Academiei un apel adresat hirurgilor asupra necesității de a înlătura pe cât cu puțință amputațiunile. Academia de științe a trimis apelul acesta tutelor medicilor capi ai formațiunilor din interior și rezultatele dobândite au fost de cea mai mare importanță.

La 5 Octombrie, d-l Delorme a citit Academiei un foarte interesant memoriu intitulat: Considerațiuni generale asupra tratamentului rănilor de răsboiu; și studiul său are cele mai bune urmări pentru îngrijirea răniților, căci provoacă noi mijloace preventive contra tetanosului și face să fie întrebunțat chiar la ambulanțele divizionale, iar nu înapoi; prin aceasta scapă de moarte și de mutilare o mulțime de răniți.

Un profesor de chimie dela Sorbonna, examinând o serie de obuze germane, găsește în ele o pulbere, constituită dintr'un amestec de mai multe varietăți de fosfor, care putea fi introdusă, într'o cantitate oarecare, în corpul rănitului de gloanțele, sau de sfărămăturile, proiectilului de 77. Existența fosforului fiind cunoscută și știindu-se că el alterează

țesăturile omorând celulele, și constituie un teren favorabil cultуреi microbilor introdusi în corp de pământul sau de bucațele de haine aduse de gloanțe, s'a recomandat hirurgilor să debrideze larg rănilor și să curete cu cea mai mare grijă toate rănilor făcute de șrapnele și de sfărâmăturele de obuze.

D-l Amar a comunicat Academiei rezultatele experiențelor făcute asupra raporturilor dintre alimentare și forța luptătorilor, și conchide că, în tradițiunile alimentare ale popoarelor, se găsesc adevăruri fiziologice de cari higiena alimentară trebuie să țină samă: un soldat hrănit după tradițiunile sale își va vedea forța musculară mai bine păstrată, și chiar sporită, decât daca ar fi supus unui regim alimentar mai bun și mai hrănitor, dar cu care nu a fost încă deprins.

Printr'o notă comunicată Academiei, la 3 Noembrie, d-l Le Roy arată că a ajuns să realizeze impermeabilitatea improvizată a hainelor întrebuințate de soldați în răsboiu, după ce au fost confecționate și chiar purtate; și Academia recomandă procedarea întrebuințată.

Din puținele citate se vede de ce impor-

tanță este pentru o armată în răsboiu gruparea forțelor științifice în folosul apărării naționale; și când se va ști tot folosul ce au tras armatele din munca intelectuală a oamenilor de știință din Franța, Germania, Anglia, etc., atunci se va vedea ce însemnatate are expresiunea ce întrebuițez: «mobilizarea științei».

Da, în Germania, ca și în Franța, întreaga știință a fost mobilizată în folosul răsboiului național. Armatele sunt însoțite de consilieri științifici, pe cari comandamentele îi consultă asupra prevederilor meteorologice, asupra mijloacelor sanitare impuse de împrejurări și de trebuințele momentului, asupra alimentării zilnice a trupelor, asupra mijloacelor himice întrebuițate de adversar în luptă, asupra măsurilor de salubritate și higiena ce trebuie luate în diferite împrejurări pentru a ocroti sănătatea armatei, etc.

In Franța, ca și în Germania, laboratoarele și cabinetele de lucru ale oamenilor de știință, ca și așezămintele de cercetări științifice, s'au pus în serviciul armatei; și toată munca lor nu urmărește decât un singur scop: să stoarcă din știință tot ce folosește conducerii răsbo-

iului. Deviza științei nu mai e azi umanitatea ci *salus patriae*.

Știința românească, reprezentată prin secția științifică a Academiei Române și prin Facultățile de Știință și Medicină, are aceeași datorie de îndeplinit. Sunt încredințat că o va îndeplini, chiar înainte de a bate ceasul.

3º. Pregătirea Armatei.

Un scriitor militar a scris undeva că *o națiune trebuie să aibă armata politicei sale, sau politica armatei sale*.

Când politica unei țări urmărește un scop — îndeplinirea unei aspirațiuni, — ea trebuie să consulte organul competent al armatei, care singur e în stare a-i arăta mijloacele materiale prin cari țara va putea atinge scopul ce urmărește. Politica, făcând cumpănă între profit și pagubă, între scop și sarcinele impuse de scop, va decide dacă trebuie, sau nu, să acorde armatei ceeace-i cere pentru a atinge scopul urmărit.

Fără un acord desăvârșit între organele răspunzătoare ale Armatei și Politică, nu se

poate atinge idealul unei națiuni. Armata unei țări trebuie privită ca barometrul aspirațiilor ei. Când i se sporește efectivul, sau i se îmbunătățește armamentul, se simte că aspirațiunile, sau ambițiunile țării, merg crescând; când va fi dată uitării, sau i se va reduce efectivul, atunci se va vedea că aspirațiunile țării sunt în descreștere, sau chiar părăsite.

Creșterea efectivului armatei noastre dela 1866 până la 1877 și înzestrarea ei cu un armament nou și de bună calitate, a făcut să se vadă aspirațiunile domnitorului Carol: dobândirea neîntârnării României.

Politica imperialistă a Japoniei să rezămat totdeauna pe o armată din ce în ce mai numerosă și mai bine pregătită pentru răsboiu.

Când armata e pregătită de acțiune, politică poate radica vocea și formulă voința ei. Politica e stăpâna și armata servitoarea ei devotată; dar politica nu trebuie să ordone decât când praful de pușcă să aștepte și baionetele să ascuțească.

A pregăti o armată înțeleagă a-i da puterea numerică maximă pe care populațiunea țării e în stare să o suporte; a-i da cea mai com-

pletează pregătire de răsboiu printr'o instrucție sănătoasă și susținută; a o înzestră cu tot ce-i trebuie ca să lupte și să trăească; în fine, a-i da un bun comandament.

Și în privința pregătirii armatei, răsboiul de azi ne-a făcut să învățăm multe într'un an.

Organizarea numărului a fost lăsată la o parte de unele din țările beligerante. Anglia a neglijat-o până acum cu desăvârșire, iar astăzi face sforțări uriașe ca să-și improvizeze armata de care are trebuință politica sa. De sigur că acum, dându-și sama de pericolul la care a expus-o actualul răsboiu, va renunță la o lege militară, care trebuiă de mult îngropată, și va introduce serviciul obligator. Ea s'a convins astăzi că țaria, ce-i dădea situația ei de putere insulară, a slăbit de când știința răsboiului a deschis drumuri noi armelor în aer și pe sub apă.

Armatele, pe cari Anglia trebuiă să le aibă înainte de răsboiu, ea a început să le organizeze după începerea răsboiului.

Belgia a fost surprinsă de răsboiu tocmai după ce pusese, abia de un an, în aplicare noua lege militară, care era menită să-i dea o ar-

mată, dacă nu în raport cu populațiunea ei, cel puțin destul de tare pentru a putea face față, aliată cu o mare putere, unei invaziuni. Când răsboiul a izbucnit, a lipsit armatei belgiene puterea numărului; și acestei lipse se datorește în parte răpedea cădere a cetăților sale.

Puterea numerică a armatei rusești a fost cu totul inferioară puterii numerice a populațiunii sale. Cauzele sunt multe și de ordină diferite; ele nu încap în cadrul acestui studiu. Mă mulțumesc a constată faptul: Rusia e în plină evoluție socială; din această cauză toate instituțiunile ei suferă.

Puterea numerică a armatelor germane și franceze a fost bine pregătită și deopotrivă întrebuințată.

Dintre toate armatele beligerante, singura care a avut o pregătire tehnică și materială aproape completă la începutul răsboiului, a fost armata germană; și din acest punct de vedere ea va constitui multă vreme prototipul armatei pregătită de răsboiu. Ea nu numai că a reținut tot ce a avut de învățat din răsboiele trecute, dar pare chiar că a pă-

truns și tainele viitorului, căci mai nimic, din ceeace altora s'a părut neașteptat, pe ei nu i-a surprins.

Un exemplu, între atâtea.

In 1886, tacticianii germani susțineau că atacurile bruscate vor ști să învingă chiar și rezistența cetăților celor mai tari, ne cum pe a armatelor cari luptă pe poziții deschise, și au formulat chiar metoade de atac în toate amănuntele lor. Metoda generalului von Sauer e cunoscută, cred de mulți. Pentru a o pună în aplicare s'a înzestrat armata cu artillerie grea de armata (cu tragere curbă și înhămată), și mai târziu s'a construit gurile de foc de foarte mare calibră, transportate cu auto-tractoare. Această artillerie era menită să curățe dela distanță mare toate obstacolele, și să destrugă rezistențele pasive și organice de luptă din sectorul ales pentru spargerea frontului. Vechia tactică a răsboiului de asediu, precum și a atacului și apărării pozițiunilor, părea clasată în archiva științei retrospective a răsboiului.

Când s'a cunoscut aceasta, toate țările s'au gândit ce ar putea să mai dea armatelor ca

să poată începe lupta la distanțe cât se poate mai mari: pistoale automate cari bat departe, puști cu bătaie mare, guri de foc de calibruri mari cu bătaie mare și cu putere de distrugere și mai mare. Cu un cuvânt totul trebuia să fie armonizat: masse mari de luptători, arme cu bătaie mare, fronturi de luptă mari, pregătirea și începerea acțiunii la distanțe mari. Totul era mare, *colosal*. Dar, tot întinând spre mai mare, legea contrastelor s'a verificat: prea mărele s'a isbit de prea micul. Si atunci multe armate au constatat că, alergând după prea mare, au scăpat din mâna armele cari le trebuiau pentru prea mic, că mijloacele de luptă la distanțe mari le au luat din mâna mijloacele pentru luptă la distanțe mici.

Germanii însă, deși puneau în evidență nouile metode de luptă, cari păreau a-i fi făcut să uite pe cele vechi, urmăreau cu cea mai mare atenție evoluțiunile artei răsboiului și căutau a-i satisface toate trebuințele.

Astfel, deși arta specială a răsboiului de asediu părea altora părăsita de Germani, la mărele stat-major german se găsiă că ofițerii de stat-major nu cunosc în ajuns toată arta

conducerii răsboiului de asediul, și se propunează chiar ca la marile comandamente serviciul operațiunilor să fie constituit din două secțiuni: a operațiunilor de câmpie și a operațiunilor de asediul. Mai mult încă, în regulamentul lucrărilor de campanie al trupelor de infanterie se introducează un întreg capital asupra lucrărilor de pământ, ce are de executat infanteria la atacul unei cetăți sau poziții întărite (atacul regulat, după vechea școală văbanieană). Cu alte cuvinte, armata germană, care preconiză răsboiul ofensiv, atacul bruscat, crucearea trupelor, nu uită să învețe și vechea metodă care cere timp și răbdare.

Care poate fi explicarea acestui paradox? Cred că am găsit-o. Neapărat că metoda germană era în acord cu tendințele școalei (doctrinei) germane, care rezultă din combinarea massei cu iuțeala în orice acțiune. Dar, Germanii s-au gândit și la mijloacele adversarului. De pildă, s'au zis: Mijloacele de cari dispunem, gurile de foc de 28, 305, 420, pe care le putem aduce cu armata, sunt în stare să lupte cu armamentul fortărețelor construite de Francezi și Belgieni până la sfârșitul veacului al 19

(tunuri și obuziere de 15 și 21) și să-l distrugă; dar dacă, întâmplător, vor adopta și ei aceleași calibre și ni le vor opune, lupta de artilerie atunci făcându-se cu arme egale, cetățile vor putea rezista atacurilor bruscate, și atacatorul ca să le poată cucerî, va trebui să ducă o luptă îndelungată și pas cu pas. Aceeași judecată se aplică și acțiunii împotriva pozițiunilor organizate defensiv. Si judecând astfel, ei au căutat să de armatei nu numai metode de lupte și regulamente de lucrări, ci și armamentul și materialul necesar de luptă. Si atunci, când, după retragerea lor dela Marna, Germanii au fost siliți să înceapă răsboiul de șanțuri, ei au dispus de tot ce le trebue pentru a face față noui situațiuni în care se găseau: mortiere mici de sistem vechiu, aruncătoare de bombe de sistem Krupp, aruncătoare de mine (Minenwerfer), de diferite calibre, cu cari puteau să bată șanțurile vrăjmașe la distanțe mici și să distrugă și pe apărători și întăririle lor; periscoape, prin ajutorul căror puteau să observe tot ce se petrece înaintea linielor lor și să supravegheze mișcările vrăjmașului, fără ca observatorii să fie văzuți și

expuși loviturilor adversarului. Ei au dispus de bombe de mâna (granate) pentru lupta din șanțuri. În fine, au dispus de un personal instruit și înzestrat cu materialul trebuincios pentru «lupta zisă de mine», pe care au întrebuințat-o pe o scară foarte mare.

Deși surprinși la început, Francezii au putut în curând opune arme egale unei situațiuni la care nu se așteptau. Ei au găsit în depozitele lor vechile mortiere neghintuite, au construit rapede în uzinele lor aruncătoare de mine, au întrebuințat cu profuziune granatele aruncate cu mâna, au pus la lucru minarii Geniului; și în curând lupta, după noua ei formă, s'a îns�ebat pe tot frontul în condițiuni de o perfectă egalitate.

Un singur lucru a lipsit armamentului francez pentru răsboiul de pozițiune, gurile de foc cu tragere curbă, din care cauză artleria franceză s'a găsit în inferioritate față de cea germană, cu toate calitățile neîntrecute ale tunului lor de 75. Nu a trecut însă mult timp și armata franceză a fost înzestrată cu tunul scurt (obuzier) de 155 de sistem Riomailho, gura de foc remarcabilă din toate

punctele de vedere, pe care mulți o consideră superioară obuzierului german de 150.

Prin incordarea puterilor și grație industriei sale private, Franța a putut în scurt timp să elimine toate lipsele materiale cu cari intrase în răsboiu și să înzestreze armata cu tot ce-i trebuie pentru a duce lupta îndelungată în condițiunile cerute de actualul răsboiu. Desigur, că, dacă Franța nu ar fi dispus de mijloacele pe cari le are, și dacă coastele sale ar fi fost blocate, ea nu ar fi putut să dobândească atât de răpede tot ce-i lipsia și sorții răsboiului s'ar fi întors înpotriva ei. Si, spunând aceasta, trebuie să amintesc că lipsele materiale constatăte și la armata franceză nu sunt datorite decât concepțiunii greșite a răsboiului.

Dar, mai presus de lipsele din pregătirea tehnică datorită autorității militare, au fost lipsele și neajunsurile pregătirii provenite din neacordul dintre politică și armată, ceeace dovedește încă odată că numai *guvernele bune pregătesc o armată bună*.

*

Și ca să încheiu acest mic studiu, numai

câteva cuvinte îmi rămân să spun asupra comandamentului armatei. În studiu intitulat «Școala Comandamentului»¹⁾ ziceam:

«Acțiunea Comandamentului superior și activitatea organelor subordonate trebuie să se lege și să se susțină una pe alta. Înaltul comandament fixează direcțiunea și scopul, și dă impulsiunea. Comandamentele în subordine își împart lucru, și, sub impulsiunea de sus și în direcțiunea dată, concură la îndeplinirea scopului propus. Ele sunt instrumentele de lucru ale comandamentului superior. Cu instrumente proaste, cel mai desăvârșit artist nu va face nimic bun, pe câtă vreme cu instrumente bune, chiar și un artist mediocre va putea face o lucrare de valoare. Ținta noastră însă trebuie se fie ca să avem instrumente bune puse în mânele unui bun artist.

«Un bun comandament, așezat pe întreaga scară a comandamentului militar, asigură unitatea în judecată și unitatea în acțiune, din cari izvorește dorința de a fi totdeauna

¹⁾ Publicat în 1910.

în acțiune, întemeiată pe prudență în hotărîre, adică *inițiativa și curajul răspunderii*.

«Reușita unei bătălii nu atârnă atât de o tactică superioară și de un armament mai bun decât al adversarului cât de un comandament superior. În răsboiul din 1904, dacă Japonezii s'au arătat în totdeauna superiori Rușilor, aceasta se datorește mai cu seamă activității și energiei lor, care îi împingeau necontenit înainte către scopul comun.

«În aceasta constă astăzi însemnatatea comandamentului militar. Cultura lui profesională trebuie îndreptată în această direcție de activitate intelectuală și fizică, de judecată și inițiativă, întemeiate pe cunoștințe tactice sănătoase, încercate și practicate necontenit în timp de pace pe câmpurile de manevre.

«Puterea unei armate atârnă astăzi de capacitatea comandamentului, adică de valoarea ofițerilor puși în capul ei, căci ea e produsul calităților dobândite an cu an prin munca acestora, pricepută și conștiincioasă, în toate ramurile activității militare».

Am zis aci că nici-un conflict nu trebuie să existe între politica financiară a țării și poli-

tica ei militară. Dacă armonia între aceste există, pregătirea materială a armatei e asigurată. Dar pregătirea ei morală? Pregătirea morală stă în pregătirea înaltului comandament.

Armata are nevoie de un bun comandament și, pentru a-i-l da, partidele politice, care guvernează o țară, trebuie să renunțe la interesele lor trecătoare și să nu aibă în vedere decât binele armatei, care este binele patriei: *Salus patriae, suprema lex.*

PREVEDEREA IN PREGĂTIREA MILITARĂ

Organizarea Apărării fruntariei de Nord a Franței

«Trebuie să recunoaștem că, operând pe linii interioare, vom avea în față-ne cele mai mari primejdii. De aceea să cade a pune în joc toată îndrăsneala și tot avântul nostru și a întrebuință mijloacele cele mai hotărîtoare în conducerea răsboiului. Noi Germanii trebuie să ne deprindem, în deosebi, cu asemenei operațiuni, căci, dacă vom fi chiamați într'o zi să luptăm cu puterile bine cunoscute cari ne îinconjoară, ne vom găsi puși pe o linie interioară între Rusia, Franța și Anglia, cum s'a găsit altădată Frederic cel Mare între Austria, Rusia și Franța».

«O armată germană, care va opera între Rusia și Franța, pe linii interioare, va trebui să lase la Est, sau la Vest, chiar după o mare victorie, forțe destul de însemnate, destul de puternice, pentru a ține în loc luni întregi pe inamicul bătut și a-i împedecă orice încercare agresivă. E dar de interes capital ca prima victorie să fie desăvârșită pentru a paraliza multă vreme pe cel dintâi adversar ce vom atacă...».

Am găsit aceste rânduri în însemnata scriere a generalului von Bernhardi, intitulată «Răsboiul de astăzi», publicată în Germania pe la sfârșitul lui 1911 și tradusă în franțuzește în 1913. Ele rezumă doctrina germană asupra operațiunilor pe linii interioare, doctrină bine cunoscută de multă vreme de Statul-Major francez.

Pentru ca operațiunile pe linii interioare să poată reuși trebuie ca depărtarea între armatele celor doi aliați, cu cari va lupta o armată, să fie mare; căci, cu cât armata care operează pe linii interioare are adversari mai puternici, cu atâtă trebuie să fie mare și distanța ce desparte pe cei doi adversari ai săi, pe cari voește a-i bate separat.

Această distanță, oricât de mare ar fi la început, se va micșura zi cu zi, dacă victoria hotărîtoare cu cel dintâi adversar atacat va întârziă, și dacă în acest timp al doilea adversar va avea mijloace să împingă înapoi trupele ce i s-au pus în față. Orice zi de întârziere va fi o pagubă adusă operațiunilor armatei interioare.

Pentru a face față acestei tactice, armatele aliate—în cazul de față, franceză și rusă—trebuiau să-și acordeze acțiunile în timp și în spațiu.

Prin ce mijloace? Armata franceză, care știa că va fi cea dintâie atacată, trebuiă: să-și pregătească din vreme mijloacele ca să întârzie lupta hotărîtoare, să-și păstreze forțele neatinse până când aliata sa va fi fost în stare să rostogolească pedicele ce i s-ar fi opus, și apoi să ieă cu hotărîre ofensiva strategică în contra vrăjmașului, sau vrăjmașilor comuni (armatele Germano-Austriace).

Eră armata franceză în stare să adopte o asemenea atitudine operativă? Da, ar fi fost în stare, dacă și-ar fi organizat apărarea fruntariei de Nord, tot atât de bine cum a organizat pe cea de Est.

Și judecata și încercările răsboaielor trecute ne încredințează că fortărețele nu au pierdut nimic din rostul lor de altădată în apărarea țărilor, ci ca, dinpotrivă, au mai câștigat.

La începutul unui răsboiu, în perioada mobilizării și concentrării, sarcina fortărețelor de pe fruntarii este defensivă. Ele susțin în timpul acestei perioade apărarea fruntarielor, dând protecție căilor celor mai însemnate, nodurilor de căi ferate, podurilor de pe fluviu, strămteriorilor, etc. Cu cât se simte această protecție, cu atât ea ajută sarcina grea și multiplă a trupelor de acoperire; ea micșurează părțile fruntarielor care trebuie apărate cu trupe și garantează acestora un ajutor la timp și chiar o retragere asigurată.

Fortificațiunile de pe fruntarii sunt deosemenea de un mare sprijin pentru defensiva strategică. Pe ele se bizue armatele ca să câștige timpul trebuincios pentru manevra, care are de scop aducerea masselor acolo unde ofensiva vrăjmașului, sau ofensiva lor tactică, cere să le aducă.

Dar, importanța fortărețelor de fruntarie nu se reduce numai la acest rol de curată

defensivă. Dacă la început ele sunt datoare să acopere mobilizarea și concentrarea, pe urmă tot ele trebuie să țină deschise eșirile în țara inamică. Momentul critic al trecerii unui riu, câteodată executată chiar sub ochii inimicului, poate fi, dacă nu înlăturat, cel puțin redus prin capurile-de-pod. Trecerea unui râu, în liniște și siguranță, este în aceste împrejurări, primul pas al unei ofensive vigoioase.

Fortificațiunile de pe fruntarii, cari se găsesc pe frontul de invaziune, pot să sprijine cu mult folos rezistența armelor. Ele stăvilesc un spațiu considerabil și descarcă cu atâta armata de câmpie, căreia servesc ca puncte de sprijin pe flancuri și ca cetăți de depozit.

Când o armată e silită să bată în retragere, fortărețele de pe fruntarii pot opri în loc și împiedecă pe vrăjmaș de a urmări armata cu baioneta în coastă¹⁾.

Ideile cuprinse în rândurile de mai sus, fac parte din doctrina răsboiului, admisă și ur-

¹⁾ La guerre d'aujourd'hui : l'importance de la fortification, par le général von Bernhardi.

mată de armata germană și cunoscută de cea franceză. Nu zic și urmată de aceasta din urmă, fiindcă ea a fost cam demult părăsită de armata franceză, numai din pricina unei tălmăciri greșite a spiritului ofensiv.

După răsboiul nenorocit din 1870 — 1871, Franța și-a reorganizat apărarea teritoriului după studiile și planurile ilustrului general de Rivières.

Organizarea ce s'a dat atunci fruntariei de Est e de mare folos operațiunilor armatei franceze în răsboiul actual. Din nenorocire pentru Franța, nu s'a dat aceiași organizare temeinică și fruntariei de Nord pentru motivul falăcios că era acoperită de neutralitatea Belgiei, după cum și porțiunea fruntariei de Est, cuprinsă între Montbéliard și Geneva, era acoperita de neutralitatea Elveției.

Totuși, fruntaria de Nord era acoperită, între râurile Sambre și Scarpa, cu întăririle dela Maubeuge, Condé, Valenciennes, Maulde, Flines și Lille.

În studiile întreprinse după 1871, ca și în cursurile profesate la marile școli militare din Franța, stă pusă în vază trebuința organizării apărării acestei fruntarii.

Colonelul Delair, profesor la școala dela Fontainebleau, susțineă în anul 1882, importanța organizării unei pozițiuni centrale între râurile Sambre și Escaut, constituită din cetățile Condé și Landrecies, sprijinită pe Valenciennes și Quenois. Aceste cetăți trebuiau *modernizate și complectate*. Maubeuge, după el, era prea în aer ca să poată face parte din sistemul de mai sus; totuși, din punctul de vedere al unei ofensive franceze prin Belgia, el îi recunoașteă însemnatatea.

Colonelul Delair găsiă pozițiunea dela Hirson foarte importantă, fiindcă prelungiă spre Est acțiunea perdelei defensive de Nord și stăpânează drumurile cari duc, prin valea râului Oise, la Paris. Aceeași însemnatate acordă și vechilor cetăți Douai și Arras, dela Vest, cari comandă drumurile ce duc la Paris prin Amiens.

Aceste erau ideile școalei franceze, idei pe

cari actualul răsboiu le-a controlat și găsit sănătoase.

Mai târziu, în 1890, ilustrul general belgian Brialmont a propus să se organizeze pentru apărarea fruntariei de Nord o regiune întărită între Escaut și Sambre, constituită din Valenciennes, Maubeuge, Landrecies și Charleville.

Pe ce se razemau propunerile organizării fruntariei de Nord, când ea era acoperită de neutralitatea Belgiei, garantată de puterile semnatare ale tractatului de Francfort? De sigur că cei cari le-au făcut bănuiau că neutralitatea unei țări nu acoperă totdeauna fruntria țării vecine.

Și această bănuială a fost întemeiată. Cei cari pricep asemenea chestiuni au studiat dacă în cazul unui răsboiu între Germania și Franța, Germanii vor avea interes să siluiască neutralitatea Belgiei, garantată de ei, pentru a pătrunde în Franța prin acea țară. Studiind și meditând, ei s'au convins că Germanii vor intră prin Belgia în Franța tocmai din cauza organizării puternice a fruntariei de Est.

Cei dintâi cari au dat alarma au fost generalii belgieni Brialmont, Déjardin și Ducarne.

Generalul Brialmont credeă că, pe când forțele germane din Lorena vor ține în loc forțele franceze, o armată germană de trei sau patru corpuri de armată, plecând din Aachen (Aix-la-Chapelle), va trece Meuza între Liège și Maastricht și va pătrunde în Franța prin valea Sambrei, legându-se cu armatele din Lorena prin un corp de armată, care ar fi traversat Ardenii belgieni și Luxemburgul și se îndreaptă spre Mézières. Chiar după ce orașele Liège și Namur au fost transformate în cetăți tari, Brialmont, care a luptat din răsputeri pentru a obține această transformare, nu a încetat de a crede că ofensiva germană se va desfășură tot pe stânga Meuzei, și a susținut cu convingere deplină că ofensiva pe dreapta Meuzei, de acurmezișul Luxemburgului și Ardenilor belgieni, e inadmisibilă din cauza terenului, sărăciei regiunii și lipsei de comunicaționi.

Generalul Déjardin a fost cu totul de părere lui Brialmont. Între altele, el a susținut că un atac al germanilor prin Ardeni și Lu-

xemburg nu constituie «o mișcare deajuns covârșitoare, pe care Francezii să nu o poată pară rapede cu forțele concentrate între Toul și Verdun». Cât de drept a judecat acest ofițer, ne putem da seama astăzi, când faptele au confirmat demonstrațiunea. Generalul mai credea că, pentru a trece pe stânga Meuzei, Germanii vor luă drumul dela Nord, între Liège și Maastricht, de preferință celui dela Sud, între Namur și Givet, care e prea aproape de fruntaria franceză, și că direcția marsului armatelor germane va fi valea râului Oise, lăsând Maubeuge la Vest.

Generalul Ducarne, vechiu cap al Corpului de Stat-major, a văzut lucrurile mai puțin limpede ca precedenții. El a găsit că ideele generalului Brialmont asupra unei invaziuni în Franța prin stânga Meuzei nu sunt întemeiate. După părerea sa, o armată germană, care ar înainta pe la stânga, ar fi prea departe de forțele principale germane din Lorena, și ar găsi în fața-i o cetate ca Maubeuge; ar da și peste Givet, Ayvelles și Hirson, cari i-ar împedecă drumul. Pentru a încercă o asemenea operațiune, armata de invaziune ar trebui,

mai întâi, să cucerească cetatea Liège, sau Namur, sau Grivet, cetăți de mare valoare, «cari impun un lung asediul, astfel că s'ar expune la un mare dezastru, în caz când ofensiva în Franța nu i-ar reuși și ar fi silită să se retragă». Pentru aceste motive generalul Ducarne crede că Germanii, dacă vor silui neutralitatea Belgiei, vor urmă regiunea din dreapta Meuzei și vor atinge frontiera franceză în sectorul Sedan—Carignan—Stenay.

Ceeace mi se pare straniu în această chestiune este cum, niște ofițeri, cu o autoritate necontestată în țara lor, cari ș'au dat atât de bine sama de realitatea lucrurilor, nu au fost în stare să convingă guvernile belgiene și să le facă a da armatei și apărării teritoriului o organizare, care să pună Belgia la adăpostul nenorocirilor ce ș'au abătut astăzi asupra ei.

Să cercetăm mai departe părerile cercurilor militare germane și franceze.

Generalul german von Bernhardi, o autoritate militară cu mare greutate în Germania, a susținut, chiar în anii din urmă, cu toată organizarea perdelei Liège—Namur, putința

unei ofensive germane deacurmezișul teritoriului belgian.

In Franța, scriitorii militari autorizați admiteau posibilitatea unei ofensive germane prin Belgia, și susțineau că, într'o asemenea eventualitate, Francezii ar avea același interes ca și Germanii ca să siluiască neutralitatea Belgiei.

In «la France Militaire» se cetea în 1910: Dacă în această oră un răsboiu ar izbucni între Franța și Germania, Belgia ar fi deindată siluită. Aceasta e convingerea celor cari urmăresc evoluțunea ideilor și instituțiunilor militare în Germania.

«Opiniunea mea, scriea un critic militar în «la Revue d'Infanterie» e că Belgia nu e numai drumul răsboiului dintre Germania și Franța: *«ea este câmpul de bătaie, unde se va desnoda chestiunea europenească a egemoniei germane, pentru ca stăpânirea acestui câmp de bătaie și menținerea, sau suprimarea independenței Belgiei, constituesc soluțunea chestiunii».*

In «la Revue française des questions diplomatiques et coloniales» se cetea, în 1912, următoarele rânduri: «Ea (Germania) are tot

interesul să-și lărgescă câmpul de acțiune în aşa chip ca, luptând cel puțin cu arme egale pe principalul teatru de operațiuni, să poată produce la timp oportun o diversiune eficace, făcând să intervină noi forțe pe un alt teatru convenabil ales. *Germania nu poate alege un teatru de operațiuni accesoriu, dar hotărîtor, mai bun ca Belgia.* Să ne gândim ce impresiune ar produce știrea, care ar cădeâ ca o bombă, numai după câteva zile de la declararea răsboiului, că 200.000 germani se îndreaptă spre izvoarele râului Oise, la opt sau zece zile de marș de forturile Parisului».

Nu numai Francezii, dar și străinii, au simțit această impresiune și s'au dat sama de catrastrofa care amenință Franța, îndată după invingerile armatelor aliate franco-engleză la Charlerois și Mons.

De altfel, chiar istoria mărturisește că mai toate răshoaiele dintre Germania și Franța, dinainte de 1870, s'au desnodat în Belgia; iar, pentru cele ce aveau să urmeze dela 1870 încوace, Generalul von Schieffen, fost cap al Marelui Stat-major german, a declarat că *dacă armata germană ar întâmpină greutăți pe dru-*

mul cel drept, sau dacă acesta i-ar fi închis, se va admite ca aceste neplăcute pedici vor trebui întoarse prin Elveția sau prin Belgia (Deutsche Revue, 1909)¹⁾.

Cred că am arătat deajuns că înaltele sfere militare franceze își dau sama că neutralitatea Belgiei era o simplă expresiune diplomatică fără nici o sanctiune militară. Nu numai că-și dădeau seama, dar încă întrevedeauevenimentele aşa de impede, încât acum mi se pare că le citeau în cartea soartei. În adevăr, eacă ce am găsit într-o scriere a generalului Herment, intitulată: *L'Etat des Forteresses belges et sa répercussion sur la défense de notre frontière du Nord*, apărută pe la sfârșitul lui 1912:

«Generalul Brialmont presupunea că ofensiva germană (prin Belgia) se va face cu 3 sau 4 corpuri de armată. Generalul Ducarne stimă că ea se va face cu 6 sau 7. Acesta se apropie mai mult de adevăr; trebuie însă să recunoaștem că ilustrul inginer își expunea ideele la o epocă în care armata germană nu avea decât 20 corpuri de armată, iar for-

¹⁾ René Bremer, Capitaine commandant (adjoint d'Etat-major: Patrie avant tout (Bruxelles, 1912).

tificațiunile Alsaciei și Lorenei nu aveau desvoltarea de astăzi.

«Dacă Germanii se decid a silui neutralitatea Belgiei, vor face-o pentru că vor să încerce prin Belgia marea lovitură, și e probabil că evaluarea generalului Ducarne trebuie considerată ca un minimum. Franța fiind îndatorată să-și păzească fruntaria Alpilor și să păzească iarăși Algeria, Tunisia și Marocul, nu poate dispune decât de 17 corpuri de armată. Germanii, opunându-i 14 corpuri de armată susținute de întăririle loreno-alsaciene, vor avea pe câmpul de bătăie forțe echivalente forțelor franceze; și terenul limitat al operațiunilor le va permite să țină piept în bune condiții. Le rămâne dar 11 corpuri disponibile. Presupunând că vor lăsă două pe fruntaria rusă, pentru a grupa împrejurul lor corpurile de rezervă și a cooperă cu armata austriacă, ei vor dispune de 8 sau 9 corpuri de armată pentru a încercă operațiunea pătrunderii prin Belgia. Va fi, în adevăr, o mare forță pe care Germanii o vor mări încă cu divizii de landwehr».

Distinsul scriitor francez și-a dat destul de

bine seama de planul campaniei alcătuit de stat-majorul armatei germane. Dar, prevederile sale nu sunt produsul unei simple intuițiuni, ci al judecării și cumpărării operațiunilor probabile. Căci, eacă cum judecă generalul Herment evenimentele presumptive:

«Amintirea atacului Port-Arthurului, dat de flota japoneză, nu va lăsa în pace pe vecinii noștri. Dacă Germania se hotărăște de răsboiu și dacă are gândul să opereze prin Belgia, armata sa se poate mișca brusc, poate lovi răpede și tare fiindcă are mijloace: are numeroase corpuri de armată, date de nouele legi militare, are efective mari, pe cari le întreține în timp de pace, are două tabere de instrucțiune la Malmédy și la Elsenborn (lângă granița Belgiei), unde întrunește în fiecare an brigade și divizii pentru manevre și școale de foc. Nimic mai lesne ca să aibă acolo câte o divizie gata de marș. Tot astfel poate să aibă trupe pregătite în numeroasele garnizoane, cari există între Aix-la-Chapelle și Rhin, dela Wesel până la Coblența și Mayenza....

«Două corpuri de armată pot fi dar arun-

cate pe neașteptate asupra cetății Liège cu ajutorul căilor ferate. Această operațiune are să fie și mai ușoară, când se va isprăvi legarea liniilor belgiene cu cele germane dela Stavelot și la Malmédy... Precedate de două divizii de cavalerie, susținute de cicliști și de trupe pe infanterie în automobile, care vor pune mâna pe gări, trenurile vor urmă aproape fără întârziere; și aceste două corpuri își vor putea începe debarcarea la Hervé și la Pépinster, la 8 sau 10 km. de forturi, după trei ore dela trecerea fruntariei de cavalerie (dela aceste localități până la fruntarie nu sunt decât 17 — 18 km.).

«Cavaleria, însotită de infanterie în automobile, va fi după trei ore în fața cetății, care se găsește la 30 km. de fruntarie, o va investi, o va bombardă și va aruncă cea mai mare panică în oraș și în mica garnizoană...»

Evenimentele s-au petrecut aproape cum au fost prevăzute.

Siluirea neutralității Belgiei și invaziunea armelor germane în Franța prin fruntaria ei de Nord fiind prevăzută de mult, să cercetăm ce măsuri s-au luat de guvern și de

comandamentul francez pentru a le opune acestei eventualități.

*

Organizarea defensivă a fruntariei de Nord trebuiă complectată pentru a putea servi armatei franceze : fie ca bază de operațiuni ofensive, în cazul când timpul și mijloacele i-ar fi permis să pătrundă în Belgia, înainte, sau în acelaș timp cu armata germană ; fie ca baza defensivă, în cazul când ea ar fi trebuit să rămână în defensivă strategică pe acest front, sau pe întregul front strategic.

S'a făcut aceasta ?

În scurtul timp al șederii sale în capul Ministerului de Răsboiu, d-l Messimy a prezentat Parlamentului un proiect de lege pentru dărâmarea cetății Lille, forturilor Maulde, Fline, Hirson, Conde-sur-Aisne și citadelei Laon. Nici Germania nu ar fi putut cere cevă mai mult pentru a-și înlesni operațiunile, în cazul când interesele lor le-ar fi impus să atace Franța prin Belgia.

Cetatea Liège, fiind apărată de o garni-

zoană slabă, armată cu tunuri cari nu puteau luptă cu tunurile germane și surprinsă înainte de a se fi mobilizat; apărarea fruntariei de Nord fiind slăbită prin dărâmarea și declasarea punctelor de rezistență cari o acopereau, invaziunea Germanilor în Franța, prin Belgia, nu putea să întâmpine pedici serioase, nici cel puțin la fruntaria franceză; și drumul spre Paris, prin valea Oisei, îi era aproape deschis.

Nici guvernul, nici parlamentul, nu au prevăzut la timp acest eveniment.

Fortul de oprire dela Hirson, [care ținea drumurile dintre Sambra și Meuza, și apără intrarea în valea Oisei, a fost dărâmat în urma unui vot recent și fără discuțiune al Camerelor franceze; și astfel, singura apărare, care mai rămăsese fruntariei de Nord, în sectorul Mauberge-Mézières a fost suprimată, pentru cea mai mare satisfacere a statului-major german.

Cetățile Condé (pe Escaut) și Quesnoy fusaseră declasate acum opt ani.

Maubeuge, tot atât de expus pe cât e de însemnat în apărarea fruntariei de Nord, nu

eră pregătit să primească un atac neașteptat. Insemnatatea lui nu era contestată de nimeni, și totuși nu i s'a dat mijloace la timp ca să i se mărească capacitatea de acțiune și de rezistență.

Timpul nu a îngăduit ca, tot ce a fost declasat și condamnat la peire de votul Parlamentului, să se îndeplinească. Nu e mai puțin adevărat însă că aceste cetăți și puncte întărite au fost părăsite; și astfel armata Germană a fost atrasă spre fruntaria de Nord a Franței de chiar guvernul țării, care a suprimat toate obstacolele ce-i stau în cale. Dar, acțiunea guvernului își găsește justificarea în impasibilitatea, sau adeziunea, Statului-Major, căruia se datorează, în ultima analiză, desorganizarea până în temelie a apărării fruntariei de Nord.

Intemeiați pe slăbiciunea fruntariei de Nord și pe siguranța statului-major francez în respectarea cel puțin parțială a neutralității Belgiei, Germanii au conceput planul lor de răsboiu, care avea mulți sorti de isbândă.

Statul-major francez a avut, ce e drept, în vedere și ipoteza trecerii armatei Germane

prin Belgia, dar numai pe dreapta Meusei, adică în dreptul capătului de Est al fruntariei de Nord, prin sectorul dintre Mézières și Montmédy.

In fața realității, Francezii au fost siliți, sub presiunea masselor germane, să-și schimbe planul de operațiuni pentru a-l pune în acord cu situațiunea neprevăzută ce li s'a creat prin invaziunea întregii Belgii; și Franța atunci s'a văzut la două degete de prăpăstie, în care era să cadă, dacă factori neașteptați nu interveniau la timp ca să o salveze.

E curios, dar demn de reținut, acest fapt paradoxal: Pe când Germanii pregăteau răsboiul ofensiv, organizând puternic apărarea Rhinului prin fortificațiuni, cari i-au costat 104 milioane mărci dela 1893 până la 1901 și alte 340 milioane dela 1902 până la 1911, Francezii pregăteau răsboiul, mai mult defensiv, desorganizând apărarea fruntariei de Nord a țării lor. Înțelepciunea popoarelor e adesea greu de tălmăcit.

Și, pe când în Germania se punea atât preț pe combinațiunea operațiunilor ofensive cu organizarea apărării fruntarielor și teritoriului

imperiului, în Franța nu s'a cheltuit nici o treia parte, amănându-se an cu an acordarea creditelor chiar pentru complectarea și îmbunătățirea cetăților și cetățuilor a căror folos nu era discutat de nimene.

Explicarea pierderii din vedere a oportunității satisfacerii acestei trebuințe, o dă generalul Herment:

«Fortificațiunea ne oferă mijlocul sigur de a ne spori puterea, mijloc pe care adversarii noștri de peste Rhin nu se sfiesc de a-l întrebuiță, și ar fi o nebunie a-l desprețui. Există însă într-o parte a statului-major general un spirit potrivnic fortificațiunii, al cărui reflect a fost nefericitul Bertaux, când, în 1911, a răspuns unui deputat, care îi arăta insuficiența apărărilor granițelor noastre: «O mare națiune se apără cu o armată solid pregătită și mobilizată în condițiunile cele mai răpezi». Această concepție este cu totul necomplectă, căci nesocotește o parte din atuurile pe care le putem avea în mâna; și, pentru a fi victorioși, nu trebuie să nesocotim nimic. Dar Bertaux, neavând timpul să pătrundă chestiunile militare, nu știă că însuși Napoleon,

care aveă experiența răsboiului, scrieă undeva că cetățile sunt tot atât de folositoare pentru răsboiul ofensiv, cât pentru răsboiul defensiv».

Oricare ar fi cauza, și oricine ar fi răspunzător de lipsa organizării fruntariei de Nord, trebuie să constatăm că în Franța chestiunile militare se discută prea mult și se perde prea mult timp până li se dee o deslegare, uitând prin aceasta că o deslegare, chiar mediocru, dacă e oportună valorează mai mult decât cea mai bună, dată prea târziu.

O asemenea greșală s'a făcut și cu înzestrarea armatei cu artillerie grea de armată. Voind să dee armatei un material superior celui adoptat de armata germană, Francezii au împins studiele și experiențele prea departe, și au lăsat să treacă timpul, acest factor neînlăturat, care trebuie să reguleze toate acțiunile noastre în chestiuni de organizare militară; și, căutând să atingă perfecțiunea, ei au fost surprinși de răsboiu fără material de asediu și de pozițiune, în stare de a lupta în condiții egale cu artilleria germană.

Și astfel, pe când discuțiunile technice și financiare se lungeau prea mult în Franță, în

Germania se lucră la organizarea liniei Rih-nului; se transformau marile cetăți, cum e Metzul care mai fusese transformată după 1880, pentru a putea rezistă atacurilor și a putea luptă cu noua artillerie de poziții; și se fabricau guri de foc de calibră mare, de 150, 210, 280 și 420, unele înhamate, altele cu tracțiune mecanică, toate însă în stare de a urmă deaproape trupele și de a suprimă obstacolele artificiale, cari le-ar stă în cale și ar fi lipsite de un armament capabil de a luptă cu ele. Acestei cauze, mai cu seamă, se atribue răpedea cădere a cetăților belgiene și franceze, cari au fost cucerite în primele luni ale răsboiului.

Germanii, îndată ce ș'au dat seama de trebuința organizării defensive a fruntariei de Vest, au creat în Alsacia și Lorena o puternică perdeea defensivă, punând toată metoda și stăruința, cari le sunt caracteristice și nedându-se la oparte în fața oricărui sacrificiu de bani.

Astfel făcând, ei au întărit linia Mozelei, dela Sierck, la Nord, până la Metz, la Sud. Pe acest sector au construit o linie de forturi, depărtate unul de altul de 8 km., cari in-

terzic trecerea fluviului pe o lungime de 50 km.

La Metz au construit, la 4—5 km. înaintea liniei forturilor pe frontul de Vest, o serie de grupuri de întăriri permanente, numite *Feste*, cari dau o nouă putere de rezistență celebrei cetăți.

Nouele întăriri ale Metzului au redus simțitor spărtura dela Morhange, dintre această cetate și piciorul Vosgilor (la sud). Această spărtură, care are 85 km. de lărgime, e tăiată în două părți inegale de o regiune de păduri și bălți pe o întindere de 20 km. între Dieuze și Sarreburg. Dela Metz la Dieuze sunt aproximativ 55 km., din cari, dacă se scade partea ce cade subt acțiunea directă a cetății, rămâne o spărtură de 35 km., închisă prin întărirele ce se fac la Delme (Est de Pont-à-Mousson). Spărtura, care rămâne între Sarreburg și piciorul Vosgilor, nu are de cât doisprezece km. de lărgime.

Cum vedem, ideele cari au călăuzit pe Francezi la organizarea sistemului defensiv al Franței, și cari au fost criticate cu atâtă înversunare, nu erau absurde, fiindcă Germanii, după o

matură judecată, le-au adoptat și aplicat întocmai.

Dar organizarea fruntariei de Vest nu s'a oprit aici. Pentru a îndiguî complect Alsacia de Nord, Germanii au prelungit apărarea Strasburgului spre Vest rădicând întăririle dela Molsheim și Mutzig, cari comandă valea rîului Bruche și drumul care duce la trecătoarea Saales. Pentru a împedecă această linie de a fi la rîndu-i întoarsă pe la dreapta Rhinului, între fluviu și Pădurea Neagră, Germanii au refăcut fortificațiunile dela Neuf-Brisack, au construit întăriri pe amândouă malurile fluviului cari apără trecerile dela Huningue și Bâle, și au rădicat întăriri noui pe înălțimele dela Istein (Nord de Huningue).

Cu modul acesta, întreaga fruntarie germană, dela ducatul Luxemburgului și până la fruntaria Elveției, este, astăzi, poate mai solid organizată decât fruntaria franceză din față, cuprinsă între Verdun, la Nord, și Belfort la Sud.

Am insistat asupra întrebuiențării ce au dat Germanii fortificațiunii permanente, în veacul al 20-lea, pentru a organiză apărarea frunta-

rielor ţării, fiindcă mulți credeau că o armată, pregătită pentru operațiunile ofensive, poate să se priveze de ajutorul fortificațiunii. Atât pregătirea răsboiului de azi cât și evenimentele ce s-au perindat până acum ne-au dovedit tocmai contrariul.

Organizarea militară a Belglei.

In Belgia, țară bogată și civilizată, avută în mijloace de traiu și de propășire, locuită de un popor plin de viață și înzestrat cu cele mai frumoase calități sufletești, spiritul militar, care de veacuri stă legat de fința valonului și flamandului, acum era înăbușit de tendințele materialismului cari pătrunseseră în întregul popor.

Desvoltarea extraordinar de mare a industriei belgiene, câștigarea piețelor de desfacere străine, bogățiele cari se acumulau în cassele de fer ale capilor de familie, frumusețea țării, gustul artelor, slăbise mult energiele și îndreptase năzuințele spre incropirea unei viețe liniștite și satisfăcute. Bunul traiu și folosința de bunurile vieței intrase adânc în fința Bel-

gianului și-l făcuse să peاردă sentimentul pericolului care mijă împrejurul lui. Belgianul nu mai consideră armata ca o instituție de stat menită să garanteze existența țării, nu consideră serviciul militar ca o datorie de sânge a cetățeanului. Neutralitatea Belgiei fiind garantată de marile puteri ale Europei, armata nu mai era privită de popor ca apărătoarea neatârnării țării, ci mai mult ca păzitoarea ordinei și liniștei interioare, aşa de des tulburată de nesfârșitele greve muncitoresti. Singurul rost al armatei în timp de răsboiu era ca să-și arate dorința de a face să se respecte neutralitatea țării, rămânând ca, după un gest timid, să se retragă în adăpostul ce-și crease lângă gurile Escautului.

Aceste sunt cauzele pentru cari Belgianii nu se țineau datori a-și face serviciu militar, nici nu dădeau armatei cinstea ce i se acordă în alte țări. Legea militară incuviință exonerarea de serviciu militar, iar tineretul cult preferă carierei militare toate carierele pe cari statul, comuna și societatea i le puneau la indemănă.

Zeci de ani s-au pus ca să se transforme

sufletul unui popor cu tradițiuni de glorie, care luptase veacuri întregi pentru neatârnarea lui și a popoarelor vecine. Zeci de ani i s'a cântat cântecul neutralității, garantată de cei cari i-o acordase, și de zeci de ani el trăia și-și vedeă de nevoile zilei, lăsând în sarcina tutorilor săi grija de a-i garantă hotarile țării și bunurile agonisite.

Dar, toate au un sfârșit și, ca toate, acest vis ademenitor a trebuit să se sfârșască. Oamenii de stat și patrioții începuse de mai mulți ani să se îngrijască de starea creată Belgiei prin tratactele internaționale.

Intre cei dintâi, cari au simțit slăbăciunea garanției puterilor mari, a fost generalul Brialmont. Sfaturilor lui datoresc Belgianii organizarea apărării Meusei și crearea puternicei cetăți de refugiu, Anvers, redusul apărării Belgiei. Dar, dacă parlamentul nu a precupețit mijloacele materiale pentru organizarea apărării teritoriului, nu tot aşă a făcut când i s'a cerut sa complecteze apărarea cu o armată numeroasă și înzestrată cu tot ce-i trebuie. Guvernul țării, sub presiunea reprezentanților poporului, nu a înțeles ca legea orga-

nică a armatei trebuiă schimbată în întregime, că țara avea nevoie de o armată numeroasă, cât se cuvine să ridice un popor care numără 8 milioane de suflete, că toți cetățenii datorau serviciul militar, că educația poporului trebuiă scoasă din drumul pe care o dusese concepția prefăcută a tractatelor, atât de efemere și fără garanții materiale, pe cari marile puteri le fac și le desfac cu atâta ușurință și fără mari scrupule.

Luptele dintre partide, și mai ales influența atât de nefastă a masselor nerăspunzătoare, au făcut ca în Belgia să se întârzie an cu an modificarea legii militare; și astfel, pe când peste Rhin se ascuțeau săbiile și se uscă praful de pușcă, în Belgia se discută dacă era oportun și politic a se abolii legea care stabilea că recrutarea armatei se face normal prin angajări voluntare, și dacă era necesar a se spori efectivul de pace al armatei. A trebuit chiar ca o altă țară, mult mai mică, dar cu aceeași situație, creată de tractatele internaționale, să se alarmeze de pericolul care amenință pe Belgia și să sfătuiască să iee măsuri de apărare.

Mica Elveție, creată și garantată și ea de nevoie măntinerii echilibrului între interesele marilor state vecine, simțise de mult lipsa de garanție în tractatele, cari-i asigurau neutralitatea, și trebuința de a-și apără singură această neutralitate nu numai prin organizarea defensivă a teritoriului, dar și cu o armată numeroasă, bine organizată și înzestrată cu tot ce-i trebuie pentru răsboiu. Armata elvețiană, organizată după un tip care nu poate conveni altor armate, e o adevărată forță, care sprijinită pe puternicele întăriri, naturale și artificiale ale Elveției, va fi în stare să-și apere singură neutralitatea țării și să facă a i se plăti scump orice încercare de a i-o călcă. Cei cari cunosc de aproape organizarea armatei elvețiane și sufletul elvețianului, își dau sama de țaria acestei armate și de ceeace va fi în stare să facă când va fi chemată să apere hotarile țării sale.

In Elveția s'a judecat mult mai bine datoria ce are un popor de a-și apără integritatea teritoriului, chiar dacă e garantată de marile puteri; și, în dreapta lor judecată, Elvețianii nu s'au sfit de a judecă foarte aspru pe oa-

menii de Stat belgiani, cari nu se gândeau deajuns la soarta ce-i aşteptă nesocotind organizarea mijlocelor de apărare.

«Primejdiiile, prin cari s'a strecurat regatul regelui Albert în timpul crizei internaționale din 1911, au lăsat, la Bruxelles, o impresiune mai adâncă decât cea mărturisită. În sfârșit s'a înțeles și acolo că tractatele, cari asigură neutralitatea unei țări, pe cari unii s'au sprijinit multă vreme pentru a înlătură grija celor cari găseau armata insuficientă, sunt departe de a constituī o garanție sigură, și ca lordul Palmerston avea dreptate când zicea că «un Stat mic nu poate cere ajutor unui Stat mare, înpotriva atacurilor nedrepte străine, decât atunci când însuși a încercat tot ce i-a stat în putere ca să-și garanteze neutralitatea siluită».

«Dar, niciodată până în acea zi, Belgia nu a făcut aşa ceva. Ea își organizase puterile militare numai atât cât trebuia ca să poată restabili ordinea în desele greve din basinele de cărbuni și în turburările tot atât de dese din orașele mari. Încolo, ea s'a lăsat să fie legănată de cantilenele pacifice, cari au fost

prea lung timp la modă și de mișcătoarele ordine de zi ale congreselor păcii; și s'a încrezut prea mult în autoritatea tribunalului dela Haga».

«A trebuit să vină evenimentele din 1911 pentru a o deșteptă. Conflictul franco-german din Maroc, încordarea stăruitor crescândă între Londra și Berlin, expedițiunea din Tripolitana, complicațiunile din Balcani, neutrata manifestațiune a Kronprințului german în Reichstag, *planurile de campanie atribuite marelui Stat-Major german, redeșteptarea spiritului patriotic și militar în Franța*, toate aceste au făcut pe oamenii de stat belgiani să simtă ghimpii asternutului de trandafiri, pe care se odihneau liniștiți de atâția ani, și să se deștepte îngrijiți de soarta țării lor».

Cam astfel judecau patrioții elvețiani, prin glasul celui mai autorizat ziar elvețian¹⁾, situațiunea Belgiei în mijlocul conflictelor internaționale, cari sguduiau atunci până în temelie echilibrul politic al bătrânei Europe și trebuiau să ducă fatal la prăbușirea lui.

¹⁾ „Journal de Genève : La défense nationale Belge“ (16 mars 1912).

De atunci nu au trecut decât doi ani până la răsboiul de azi. Ceeace s'a făcut înainte, și după 1911, nu au fost decât numai niște jumătăți de măsură.

Fortificațiunile Meusei, cari aveau un traiu de aproape 30 ani, nu s'au transformat, nici nu s'au armat ca să poată face față artilleriei de atac, pe care Germanii și Austriacii o pregăteau în marea lor fabrici, Krupp (Essen) și Skoda (Pilsen). S'au votat credite pentru a transformă, armă și mări rezistența câmpului întărít Anvers; dar, pentru diferite motive, terminarea acestui frumos program, care trebuiă să transforme numita cetate într'un adevărat redus al apărării, s'a amânat neconvenit aşa că răsboiul a surprins-o nepregătită de luptă.

Pentru a asigură apărarea teritoriului, s'a dat Belgiei o nouă lege militară, menită a rădica calitatea și a mări efectivul armatei naționale; dar, și această lege a fost numai o jumătate de măsură, căci a ținut, ca mai înainte, o parte din milițiele țării subt dependința Ministerului de Interne, și nici nu a

asigurat îndeajuns sporirea efectivului armatei în timp de răsboiu.

Belgia, cu o populație de 8 milioane locuitori, ar fi putut oricând, sub domnia unei bune legi militare, să rădice o armată de cel puțin 500.000 oameni. Pentru apărarea teritoriului și pentru constituirea garnizoanelor locurilor întărite, Belgia avea trebuință, în imprejurările răsboiului de astăzi, de o armată solidă și bine încadrată de cel puțin 400.000 oameni. Nu a avut-o, și cât a avut nu a fost complect încadrată, din cauză că legea din 1908, pusă târziu în aplicare, nu a avut timpul necesar ca să-și producă efectele. Și, neavând armată suficientă, răsboiul a găsit bariera Liège-Namur, așezată aproape de fruntarie, fără pază, adică fără garnizoane de siguranță destul de tari, aşa cum se cuvine să aibă locurile întărite, cari acoperă hotarele unei țări.

Aceleași cauze produc aceleași efecte peste tot pământul. Dacă Belgia nu a avut până anii trecuți o bună lege de organizare, și pot zice că nu o are nici astăzi; dacă nu s'au luat când a trebuit măsuri pentru sporirea

efectivului armatei și complectarea cadrului ofițerilor; dacă nu s-au deschis armatei creditele necesare pentru complectarea armentului și modernizarea locurilor întărите, cauza, unica cauză, e că în acea țară a fost un conflict permanent între politica socială, politica financiară și politica militară, din care aceasta din urmă a eșit totdeauna învinsă. În Belgia, ca și în alte țări intrate astăzi în răsboiu, glasul conducătorilor armatei, singuri în stare a cunoaște toate nevoile ei, nu a fost ascultat, din cauză că interesele mari ale țării au trebuit să cedeze pasul intereselor mici ale partidelor politice; și, când conștiința datoriei către țară s'a deșteptat în sufletul conducătorilor Statului, evenimentele nu au îngăduit să se câștige timpul pierdut într'atât amar de timp.

Și când am văzut cât de brav și de patriot s'a arătat poporul belgian, când am cunoscut valoarea neîntrecută a ofițerilor belgiani, când am aflat cu cât foc, cu câtă inimă, cu câtă tenacitate, cu cât dispreț de moarte soldatul, cetățeanul și femeea belgiană au apărat cinstea drapelului și peticul lor de pământ, ținând

pept celei mai puternice armate din lume și dând o mâna de ajutor neașteptată armatei franceze, nu trebuie oare să ne întrebăm: Ce ar fi fost și ce-ar fi putut face armata belgiană, dacă i s-ar fi dat de mult o bună lege militară și mijloacele materiale pentru a o aplică în toată întregimea ei?

«Armata care cucerise Anvers-ul să arătat dela început până la sfârșit o armată de luptă în toată puterea cuvântului. Ea nu cuprindeă un singur regiment de landwehr sau de landsturm. Soldații aveau chipul de atleți; ei mergeau cu îndemnul unei sănătăți desăvârșite: și, totuși, elementul *uman* lipsea, căci nu se zăreă nimic din avântul sărbătorii, al paradei vesele, cu care suntem obicinuiți a vedea oamenii în ziua lor de glorie... Aceste flințe în haine cenușii nu erau decât roatele, buloanele, suruburile, unei mari mașine de răsboiu. Și, privind cum treceă, cu sgomotul lui, acest uriaș instrument de luptă, tot aşa de lipsit de remușcare ca un *ciocan-pilon* și de neîndurător ca un *spărgător de pietre*, nu puteam să mă împiedic de a mă minună gândindu-mă că i-a disputat, atâtă timp isbândă,

viea, bărbăteasca, eroica și aşă de puțin pregătită, mica armată a micei Belgii»¹⁾.

Cetățeanul american autor al acestor rânduri cu cari închee notele sale culese în campania din Flandra, trămite din Londra Poporului Belgian, omagiul său de iubire și de admirăriune :

«Văzusem, ceeace fusese «o grădină boierească», prefăcută într'un pământ de dezolare; poporul său, acest popor care-mi apăruse totdeauna, cum apăruse și altora, cuprins de patima bunului traiu și a vieței de plăceri, nepăsător și fără nici o aptitudine militară, l-am văzut că deodată se arată plin de energie și de mijloace de acțiune, că-și desvălește un suflet fără frică, gata de luptă, de luptă stăruitoare, de luptă fără sfârșit. Cine nu va pricepe că Belgienii mi-au sedus inima și mi-au cucerit admirăriunea. Sunt belgiofil, o spun pe față și a-și roși dacă nu a-și fi».

Reproducând aceste rânduri, cari mărturisesc admirăriunea ce toți avem pentru bravul și mărinimosul popor belgian, nu mă pot opri

¹⁾ «La guerre en Flandre», par E. A. Powel, correspondant spécial du «New-York World».

de a constată că și Belgia, ca multe din țările beligerante, a fost victimă lipsei de prevedere politică a guvernanților săi.

Prevederea este, și va rămâne, cel mai însemnat factor al pregătirii de răsboiu a unei țări.

TABLA DE MATERII

După un an de răsboiu.

Pag.

<i>Cauza determinantă a lipsei de pregătire constatată în acest răsboiu</i>	3
<i>Dreptul Puterii</i>	7
<i>Concepțiunea răsboiului de astăzi.</i>	
Doctrina Germană. Doctrina Franceză.	11
Puterea unei armate stă azi în numărul ei	28
<i>Influența numărului asupra conducerii răsboiului.</i>	
1 ^o . Intinderea fronturilor de operațiuni.	37
2 ^o . Durata răsboiului.	42
3 ^o . Răsboiul de uzură.	79
<i>Pregătirea răsboiului.</i>	
1 ^o . Pregătirea politică	96
2 ^o . Pregătirea forțelor materiale	109
3 ^o . Pregătirea armatei	129

Prevederea în pregătirea militară.

<i>Organizarea apărării fruntariei de Nord a Franței</i>	143
<i>Organizarea militară a Belgiei</i>	169
